

Strateegilise tasakaalu tugevdamine Läänemere piirkonnas

Märts 2016

Kalev Stoicescu

Henrik Praks

ISSN 2228-2076

ISBN 978-9949-9448-5-9

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Heidutuse ja kaitse roll	4
3. NATO kaitseseisund	6
3.1 Balti riikide relvajõud	6
3.2. Poola relvajõud	7
3.3. Muud liitlaste jõud Läänemere piirkonnas	8
3.4 NATO reageerimisjõud	9
3.5 Euroopa sõjalised võimed	10
3.6. USA väestruktuur Euroopas	11
4. Venemaa sõjaline seisund	13
4.1 Venemaa relvajõud	14
4.2. Lääne sõjaväeringkond	16
4.3 Kaliningradi oblast ja Balti laevastik	17
4.4 Pihkva ja Leningradi oblast	18
4.5. Valgevene	19
5. Juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamine (A2/AD)	20
6. Kõige usutavam must stsenaarium	22
7. NATO ja Venemaa sõjalise seisundi võrdlus Läänemere piirkonnas	24
8. Järeldused ja soovitused	26
LISA 1: Venemaa relvajõud	30
LISA 2: Venemaa brigaadi ja BTG tüüpiline ülesehitus	32
LISA 3: Venemaa sõjaline seisund Kaliningradi oblastis	33
LISA 4: Suwałki koridor	34
Olulisemad teatmematerjalid	35

1. Sissejuhatus

Viimasel kümnendil on kujunenud uus reaalsus, mis on põhjalikult halvendanud Euro-Atlandi ruumi julgeolekukorda. Venemaa järgib aina agressiivsemat läänevastast revisionistlikku poliitikat ning on kerkinud taas otseseks ja avalikuks ohuks NATOle. See käib eriti alliansi idatiiva, sealhulgas Balti riikide ja Poola kohta. NATO tervikuna on Venemaast üüratult tugevam sõjaliselt¹ ja eriti majanduslikult. Kuid Läänemere piirkondlikus kontekstis on pilt sootuks teistsugune ilmselge tavajõudude tasakaalu puudumise ning mõningate Venemaa arvates talle eriti geograafiliselt ja ajaliselt eeliseid andvate tingimuste tõttu.

Käesoleva kirjutise eesmärk on välja selgitada parim viis, kuidas saavutada ja säilitada püsiv strateegiline tasakaal Läänemere piirkonnas, mis minimeeriks Venemaa avaliku või varjatud agressiooni ohu piirkonna riikide suhtes. Tähelepanu keskpunktis on piirkonna kaitse ja heidutus Venemaa suhtes eelkõige liitlaste lahinguvalmis tavajõudude abil, mis peavad viibima või olema valmis siirmiseks NATO kirdetiivale. Kirjutise aluseks oleva metodoloogia tõttu ei tegelda aga pelgalt mehaanilise arvutusega, kui suur peaks olema NATO jõudude kohalolek Balti riikides ja Poolas ning milline oleks piisav ja õigeaegne lisajõudude suurus, mida oleks vaja mis tahes laadi Venemaa agressiooni tõkestamiseks piirkonnas. Rõhk on asetatud heidutusele (vaimu kokkupõrkele), mitte sõjapidamisele (terase kokkupõrkele).

Kuigi Venemaa võimaliku agressiooni heidutuses on olulisel kohal Balti riikide üldise ühiskondliku kerksuse ja enesekaitsevõime tugevdamine, keskendutakse käesolevas kirjutises alliansi kui terviku üldistele pingutustele sõjalis-strateegilise tasakaalu parandamiseks piirkonnas. Kirjutise lähtealuseks on seisukoht, et Läänemere piirkond kujutab endast NATO heidutuses Venemaa suhtes erilist mõõdet.² Venemaa üritab kahtlemata vältida ulatusliku sõja puhkemist NATOga,³ isegi kui võib ähvardada võimalikku kriisiolukorda eskaleerida, küll võib aga sellest hoolimata olla valmis provotseerima ja ära kasutama "kohaliku konflikti". Lääne heidutuse kontseptsiooni hoiavad muu hulgas üleval tugevad poliitilised ja majanduslikud sambad,⁴ kuid neist üksi ei pruugi Läänemere piirkonna kontekstis piisata oportunistliku ja vastasseisust lähtuva Venemaa veenmiseks loobuma ära kasutamast soodsat hetke - isegi kui tegu võib olla valearvestusega - poliitilise ja sõjalise kasu saamiseks. Venemaa võib olla valmis sõlmima teatavaid tehinguid Läänega (nt JCPOA⁵ Iraani kohta või ehk ka Süürias), kuid sel pole õieti mingit pistmist tõelise koostöö ja Euroopa julgeoleku tugevdamisega. Kindlameelse heidutuse kõrval on vajalik ka dialoog Venemaaga, et püsiks suhtlemine ja oleks võimalik vältida valearvestusi, kuid see ei peaks õhutama

¹ Välja arvatud tuumarelvastuse osas.

² Siinkohal tasub märkida, et mõningad NATO lõunatiiva riigid seisavad silmitsi hoopis teist laadi ohtude ja probleemidega, eriti massilise ebaseadusliku sisserändega. Kuid NATO kui kollektiivkaitse organisatsiooni roll nende lõunapoolsete mittesõjaliste ohtudega tegelemisel ei ole kuigi selge. Siiski on 28 liikmesriigi jõulise solidaarsuse säilitamine alliansi tulevikku silmas pidades otsustava tähendusega.

³ See tähendaks sisuliselt kolmandat maailmasõda, mille käsitlemine väljub käesoleva kirjutise piirist.

⁴ NATO kõrval etendab selles tähenduses sama olulist rolli Euroopa Liit.

⁵ 5+1 ühine laiaulatuslik tegevuskava.

illusioone ja soovmõtlemist. Venemaa püüdlused ja taotlused on selged: purustada külma sõja järgne julgeolekuarhitektuur, õõnestada NATOt ja ELi ja nõrgestada Atlandi-ülest sidet - ning lähitulevikus ei ole ette nähta nende sihtide muutumist.

Kirjutise järeldused ja soovitused on ühtaegu poliitilised ja sõjalised ning tuginevad eespool esitatud poliitiliste kaalutluste ning tagapool esitatavate kaitse- ja heidutusvajaduste põhjalikule analüüsile. Need tulenevad NATO ja Venemaa sõjalise seisundi, nende tavajõudude Läänemere tandrill paigutumise, võimalike lisajõudude ning Venemaa juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamise võime võrdlevast hindamisest ning kõige usutavamana "musta stsenaariumi" kaalumisest.

Käesolev kirjutis kajastab autorite isiklike seisukohti ja tugineb ainult avalikult kättesaadavale teabele. Autorid tänavad Riigikogu riigikaitsekomisjoni kirjutise tellimise eest, samuti paljusid inimesi Eestist ja liitlasriikidest, kellega tehtud intervjuud pakkusid väärt mõtteid ja taustainformatsiooni.

2. Heidutuse ja kaitse roll

NATO põhiülesanne on säilitada rahu ja vältida rünnakuid liitlasriikide territooriumi vastu. Läänemere piirkonnas nõuab see Venemaa vastu suunatud usutava heidutus- ja kaitseseisundi loomist.

Heidutus on mõeldud võimaliku agressori veenmiseks, et tema tegevuse kulu kaalub tunduvalt üles tulu ja/või et edu tõenäosus on nii väike, et ei ole mõtet tegutseda asudagi. Heidutust võib saavutada kas ähvardades tekitada soovimatute tegude puhul vastuvõetamatut kulu (karistusheidutus) või ähvardades jätta vastase võimeta saavutada agressiooni abil oma sõjalisi ja poliitilisi eesmärke (tõkestusheidutus). Karistusheidutust saab kombineerida mitmesuguste poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste (nii tava- kui ka tuumareelvi puudutavate) meetmetega. Tõkestusheidutus tugineb enamasti tavajõududele ja on tihedalt seotud ettenihutatud kaitse ja agressiooni sihtmärkide kerksuse võimega.

Edu saavutamiseks peab heidutusseisund olema vastase silmis usutav. Maailmaajaloos leidub küllaga näiteid heidutuse nurjumise kohta, sest ründav riik alahindas teise poole võitlusvõimet ja/või -tahet.⁶ Heidutuse usutavus nõuab niisiis: 1) poliitilist tahet ja otsusekindlust vastata agressioonile jõuliselt; 2) tõhusaid reageerimisvahendeid (sõjaline võime); 3) nähtavat otsusekindluse ja võime signaaliseerimist, et mõjutada vastase arusaamu. Seepärast ei pea NATO kaitse- ja heidutusstrateegia Läänemere piirkonnas ja sõjaline seisund mitte ainult kinnitama piirkonna liikmesriikide elanikele alliansi tahet ja võimet sõda pidada ja neid kaitsta, vaid ka, mis on veel olulisem, veenma Venemaa juhtkonda, et see nii ongi.

⁶ Klassikaline näide on Falklandi saarte ründamine Argentina poolt 1982. aastal, mil sealne sõjaväeline valitsus alahindas tugevasti Suurbritannia otsusekindlust ja võimet võidelda kaugel asuvate saarte pärast.

Heidutuse põhialuse moodustab NATO solidaarsuse ja valmisoleku kaitsta liikmesriike pidev demonstreerimine. Selleks peab allianss selgelt määratlema Venemaa ohuna oma julgeolekule ning seejärel püüdma luua tõhusa heidutusseisundi Venemaa poliitika suhtes. See ei välista mingil juhul dialoogi Venemaaga, kui selleks on vajadus. Vastupidi, üks külma sõja tähtsamaid õppetunde, mida tasub jälle meelde tuletada, seisneski selles, et pingelõdvendus ja dialoog Nõukogude Liiduga sai võimalikuks ainult tänu NATO tugeva kaitse- ja heidutusseisundi olemasolule.⁷

Usutavuseks peavad kõige selle taga seisma reaalsed sammud. Piirkondliku sõjalise tasakaalu puudumine võib juba iseenesest põhjustada strateegilist ebastabiilsust ja seeläbi soodustada agressiooni. Kui Kreml usub, et NATO sõjaline seisund on liiga nõrk, et seista agressioonile vastu, võib Venemaa ekslikult arvata, et liitlastel puudub võitluseks otsusekindlus, ning see võib teda õhutada kahtluse alla seadma NATO viienda artikli kollektiivse kaitse põhimõtet. Niisuguseid võimalikke väärarvamusi saab vältida ainult NATO jõulise piirkondliku seisundi loomise ja usutavate strateegiliste signaalide edastamisega.

Venemaa praegune sõjaline eelis seisneb võimes pidada ajas ja ruumis piiratud sõdu ning ära kasutada üllatuse ja kiire tegutsemise elemente. Väiksem või suurem ebamäärasus, maskeerimaks Venemaa segatust ja eesmärke konfliktis, võib tulla kasuks, aga ei ole alati tingimata vajalik. Tõenäoliselt Kreml ei oleta, et liitlasriigid jätaksid vastamata mis tahes agressioonile NATO territooriumi vastu. Ometi võib Venemaa eeldada, et NATO reageerimine võtab (vääruslikku) aega, ning seepärast taotleda suhteliselt kiiret ja vähekulukat võitu veendumuses, et suudab kiiresti oma eesmärgid saavutada ja luua *fait accompli* olukorra. Seejärel dikteeriks juba Venemaa oma tingimused alliansile, võib-olla ka tuumaescalatsiooniga ähvardades, et lõhestada liitlased ja raskendada otsuste langetamist. Selline strateegia demonstreeriks Venemaa usku, et nad suudavad nullida NATO (ja ELi) tavapärase sõjalise ja majandusliku tugevuse.

Külma sõja ajal peeti Nõukogude Liidu agressiooni Läänes üleüldiselt eksistentsiaalseks ohuks kõigile demokraatlikele riikidele ja seepärast oli NATO heidutuspoliitika selgrooks tuumaheidutus.⁸ Tuumarelvad on endiselt alliansi üldstrateegias julgeoleku ülimald tagajad, kuid võimalikke katastroofilisi tagajärgi silmas pidades ei saa vastuseks piiratud agressioonile Läänemere piirkonnas nende kasutamisega ähvardamine kuidagi olla heidutuse mõttes usutav. Seepärast on hädavajalik tõhus tavapärane sõjaline heidutus ja kaitse. See nõuab karistus- ja tõkestusheidutuse kombineerimist. Tänu USA sõjalisele võimsusele on alliansi käsutuses selge ülekaal üldiste tavajõudude mõttes, kuid sellest ei piisa usutavaks heidutuseks, sest Venemaa võib oletada, et suudab saavutada oma sihid ja käivitada deeskaleerimise loogika juba enne seda, kui Balti tandrile jõuavad märkimisväärsed NATO jõud.

⁷ 1967. aasta Harmeli aruanne oli NATO ajaloo üks tähtsamaid dokumente, mille alusel juurutati paralleelne dialoogi ja heidutuse poliitika.

⁸ 1960. aastateni peeti strateegiaks laastavat "massilist kättemaksu" tuumarelvadega. Hiljem läks NATO üle "paindliku reageerimise" kontseptsioonile, mille kohaselt tuli sõltuvalt täpsest olukorrast reageerimiseks kasutada väga laia valikut sõjalisi vahendeid alates tavajõududest kuni strateegiliste tuumarelvade löökideni.

Tõhus heidutus Läänemere piirkonnas sõltub niisiis piirkondlikust sõjalisest tasakaalust. NATO piirkondlik kaitseesisund ei pea tingimata vastama Venemaa sõjalisele seisundile. Puudub vajadus naasta külma sõja mudeli juurde, mil Saksamaad lõhestaval piiril seisis teineteise vastas enam-vähem ühepalju korpusi ja diviise. Selle asemel peaks sihiks olema piisavalt palju jõude, mis jätaksid Venemaa võimaluseta saavutada agressiooni korral kiiresti ja hõlpsalt oma sõjalisi eesmärged. Piisavalt tugeva jõu kohalolu on märksa jõulisem sõnum kui pelk lubadus kätte maksta. See mitte ainult ei vähendaks maksimaalselt konflikti riski, vaid oleks tõenäoliselt ka märksa tasuvam. Adekvaatne ettenihutatud kaitseesisund on kahtlemata kallim kui sümboolne kohalolek, aga võrreldamatult odavam kui territoorium tagasivallutamine pärast heidutuse nurjumist.

NATO peab oma seisundi edastamisel Vene poolele andma märku, et allianss on ühtne ja sihikindel, et tal on võime reageerida Venemaa võimalikele sammudele ja, mis kõige olulisem, et liitlaste tegevus on puhtalt kaitseotstarbeline ega kujuta endast mingit ohtu Venemaa julgeolekule. Selles mõttes on endiselt äärmiselt oluline NATO sammude läbipaistvus.

Kõik mainitud komponendid on hädavajalikud usutava ja tõhusa heidutusseisundi loomiseks ning sõja puhkemise võimaluse minimeerimiseks Läänemere piirkonnas. NATO kaitseministrid jõudsid 2016. aasta veebruaris otsusele, et alliansi kaitseesisundit idatiival tuleb tugevdada mitme riigi ettenihutatud kohalolekuga. Edasisi otsusi ja täpsemaid üksikasju on oodata juunikuiselt kaitseministrite kohtumiselt ning seejärel, 2016. aasta juulis, Varssavis peetavalt NATO tippkohtumiselt.

3. NATO kaitseesisund

3.1 Balti riikide relvajõud

Eestil, Lätil ja Leedul on piiratud ressursside tõttu suhteliselt väikesed relvajõud. Balti riikide väestruktuuride selgrooks on kerge maavägi ning neil õieti puudub igasugune õhu- ja merevõitluse võime. Eesti tugineb ajateenistuse alusel moodustatavale reservväele, Leedu ja Läti aga peamiselt elukutseliste sõjaväelastega tegevväele, kuigi Leedu kehtestas hiljaaegu taas ajateenistuse.

Eestil on kõigest pataljonisuurune elukutseliste kaitseväelastega mehitatud lahinguüksus ja seepärast tuleb toetuda reservväelaste mobiliseerimisele, et saavutada sõjaaja kaitseväge suurus, mille põhiosa koosneb 21 000 mehest.⁹ Praegu koosneb operatiivstruktuuri maavägede komponent ühest jalaväebrigaadist ja Kaitseliidule tuginevast maakaitsestruktuurist.¹⁰ Teist jalaväebrigaadi luuakse. Läti

⁹ Reservväelaste mobiliseerimist brigaadi tasandil harjutati 2015. aasta mais õppusel Siil, kus osales üle 13 000 mehe (kellest üle poole olid reservväelased).

¹⁰ Kaitseliit on vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon, millesse kuulub umbes 15 000 inimest.

armee koosneb ühest kergebrigaadist, mille tuumikuks on kaks lahingupataljoni. Lisaks on reservväe rollis vabatahtlik Maakaitse (Zemessardze).¹¹ Leedu maaväkke kuulub üks osaliselt mehhaniseeritud jalaväebrigaad, territoriaalkaitse üksused ja teine, veel moodustamisel olev brigaad. Niisiis suudavad Eesti, Läti ja Leedu üheskoos välja panna neli kuni viis brigaadi, mida toetavad territoriaalkaitse üksused. Balti riikide maaväed koosnevad peamiselt kergerelevastuses jalaväest üsna piiratud soomus- ja tuletoetusega.

Balti riikide õhuvägedel puudub õhuvõitluse võime. Selle asemel on keskendunud õhuseirele, vastuvõtva riigi toetusele ja NATO õhuturbe missiooni abistamisele. Õhutõrjevõime koosneb üksnes lähimaasüsteemidest, näiteks Stinger ja Mistral. Puudub võime pakkuda õhu- ja raketikaitset suuremale alale või taristuobjektidele. Kolme riigi sõjalaevastikud koosnevad miinitõrjealustest ja väikestest patrullaevadest, ning neil puudub igasugu merehõive takistamise või merel ülekaalu saavutamise võime.

Kõik Balti riigid on suurendanud kaitsekulutusi. Eesti on riigikaitsele kulutanud alates 2012. aastast vähemalt 2% sisemajanduse kogutoodangust. Leedu ja Läti kulutused on praegu alla 1,5% SKT-st, kuid mõlemad on lubanud jõuda mõne aastaga alliansis latiks seatud kahe protsendini.¹² Rahastuse kasvu ära kasutades on kõik kolm riiki võtnud ette suuremahulisi hankeprojekte eriti relvajõudude manööverlusvõime, tuletoetuse ning soomus- ja õhutõrjevõime parandamiseks.¹³

3.2. Poola relvajõud

Poola relvajõud on idapoolsete liitlaste seas kõige suuremad ja kõige võimekamad. Isikkoosseisu moodustab umbes 100 000 meest tegevteenistuses ja ligikaudu 20 000 reservis. Poola maaväes teenib 48 000 sõjaväelast ja selle väestruktuur koosneb kolmest diviisist 13 brigaadiga, millest kümme on soomustatud või mehhaniseeritud. Poolal on rohkelt raskerelevastust. Näiteks nende 900 tanki jääb NATO Euroopa liikmesriikide seas arvult alla ainult Türgile. Kuigi märgatav osa tehnikast on veel pärit Varssavi pakti aegadest, on Poola tugevasti investeerinud ka oma sõjaliste võimete kaasajastamisse. Kavas on kümne aasta jooksul kulutada uuemate relvasüsteemide ja võimete hankimisele üle 30 miljardi euro.¹⁴

Poola kaalub praegu oma relvajõudude struktuuri muutmist, mille käigus erilist rõhku pannakse territoriaalkaitse komponendi tugevdamisele. Teine reorganiseerimise element on uute garnisonide rajamine Ida-Poolasse ehk lähemale ohuallikale. Kuuldavasti kaaluvat valitsus ka vajadust suurendada relvajõudude isikkoosseisu 150 000 meheni.

¹¹ Umbes 8000 liiget.

¹² Balti riikide kaitsekulutused kokku 2016. aastal ulatuvad peaaegu 1,4 miljardi euronit: Eestil 451, Lätil 368 ja Leedul 574 miljonit eurot.

¹³ Olulisemateks käimasolevateks hankeprojektideks on Eestis jalaväe lahingumasinad CV-90 ja juhivad tankitõrjeraketid Javelin, Lätis soomusmasinad CVR(T) ja maa-õhk tüüpi raketid Stinger ning Leedus liikursuurtükisüsteemid PzH 2000, jalaväe lahingumasinad Boxer ja juhivad tankitõrjeraketid Javelin.

¹⁴ Selle hulka kuuluvad õhu- ja raketitõrjesüsteemid, pikamaa suurtükisüsteemid, tiibraketidega varustatud allveelaevad ja hävitajatele F-16 mõeldud JASSM-raketid.

Poola võib pakkuda Balti riikide kaitseks hulga vajalikke võimeid, kuid riigina, mis piirneb Venemaa ja selle satelliitriigi Valgevenega, keskendutakse eelkõige omaenda territooriumi kaitsele. Valdavat osa Poola jõude ei hakata arvatavasti kasutama reageerimiseks hädaolukorrale Balti riikide territooriumil.

3.3. Muud liitlaste jõud Läänemere piirkonnas

Liitlaste sõjaline kohalolek Läänemere piirkonnas puudus peaaegu täielikult terve kümnendi vältel pärast Eesti, Läti ja Leedu liitumist NATOga 2004. aastal. Alliansi kohalolek piirdus nelja hävituslennukiga Balti õhutorbe missiooni koosseisus. Alles pärast Venemaa agressiooni Georgia vastu 2008. aastal hakkas NATO (üsna aeglaselt) vaagima Balti riikide kaitsmise vajadusi ning korraldama väiksemaid kollektiivse kaitse õppusi piirkonnas. Ometi kõhkles allianss veel ka siis seadmast kaitseisundi parandamist Läänemere piirkonnas prioriteediks.

NATO ja selle üksikud liikmesriigid, eriti USA, võtsid nõndanimetatud kindlusmeetmed kasutusele alles 2014. aasta kevadel pärast seda, kui Venemaa oli annekteerinud Krimmi ja seejärel tunginud Donbassi. Ühes paralleelsete sammudega NATO üldise kaitseisundi muutmiseks¹⁵ sai neist osa NATO valmiduse tegevuskavast, mis lepiti kokku Walesi tippkohtumisel 2014. aasta septembris. USA panust neisse meetmetesse nimetatakse operatsiooniks Atlantic Resolve.

Walesi meetmepakett oli kompromiss, millega reageeriti kiirele vajadusele võtta midagi ette Venemaa agressiooni suhtes, ja see oli mõeldud peamiselt ohule kõige avatumate liikmesriikide kindlustunde taastamiseks. Siiski ei hõlmanud see operatsioonideks valmis lahinguvägede siirmist. Seetõttu on alliansi sõjaline seisund Läänemere piirkonnas ainult mõõdukalt muutunud.

Praegu hoiab USA maavägi roteeruva alusel Balti riikides ja Poolas kompaniisuuruseid üksusi väljaõppe ja õppuste eesmärgil.¹⁶ Teised liitlased (nt Saksamaa, Poola, Suurbritannia) on saadavad väikseid üksusi lühemaks perioodiks. USA maavägi on samuti rajanud Leedusse väljaõppeks ja õppusteks mõeldud sõjalise varustuse laod, kuid Eestis ja Lätis on need veel loomata. Samamoodi roteeruva alusel on USA õhuvägi aeg-ajalt saatnud Läänemere piirkonda hävituslennukeid ja ründelennukeid A-10. NATO ja liitlasriikide juhitud õppuste arv ja mastaap on piirkonnas märgatavalt kasvanud, kuid võrreldes Venemaa õppustega on need endiselt üsna väikesed.¹⁷

Rahujaga Balti õhutorbe missiooni suurus on kasvanud. Nüüd koosneb see neljast hävituslennukist, mis paiknevad Leedus Šiauliais, ja samast arvust lennukitest Eestis Ämaris. NATO alaline mereväegrupp (SNMG 1), mille tuumikuks on fregatid, ja NATO alaline miinitõrjegrupp (SNMCMG 1) on mõeldud peamiselt just Põhja- ja Läänemere

¹⁵ Kohanemismeetmed.

¹⁶ Umbes 150 meest igas riigis.

¹⁷ 2015. aastal olid suurimad liitlaste ja mitmeriigiõppused NATO kirdepiirkonnas Siil/Steadfast Javelin Eestis (üle 13 000 sõjaväelase), BALTOPS 2015 Läänemeres (5600 sõjaväelast) ning Sabre Strike Balti riikides ja Poolas (6000 sõjaväelast).

tarbeks. Kuid nende igapäevategevus keskendub eelkõige Põhjamerele ning NATO mereväeüksustel puudub Läänemeres püsiv kohalolek.

Kuue idapoolse liitlasriigi territooriumil, sealhulgas kõigis Balti riikides, on rajatud väikesed staabielemendid. Nende ülesanne on tagada koordineerimine NATO ja vastava liikmesriigi struktuuride ja vägede vahel, samuti valmistada ette ja toetada õppusi ja siirmisi. Lisaks on suurendatud Poolas Szczecinis asuva Kirdekorpuse staapi. Selle staabi erilise tähelepanu all on just nimelt Läänemere piirkonna kollektiivse kaitsega seotud ülesanded.

3.4 NATO reageerimisjõud

Tulenevalt NATO väga piiratud kohalolekust Läänemere piirkonnas, sõltub alliansi reageerimine siinsele julgeolekukriisile väga tugevasti Balti riikide enda vägedele lisanduvate kiirreageerimisjõudude õigeaegsest kohalejõudmisest. Need jõud peavad jõudma kohale piisavalt vara ja olema selliste võimetega, mis aitaks vältida olukorra edasist eskaleerumist. 2014. aasta Walesi tippkohtumisel asutas NATO oma väga kiire valmidusega sihtüksuse (VJTF), mis peab tagama alliansi esmase sõjalise reaktsiooni kriisile. Selle tuumikuks on brigaadisuurune maaväeüksus, mida toetavad erioperatsioonide väed ning õhu- ja mereväekomponent. Üksuse koosseis vahetub igal aastal ning raamriigi rolli täidavad vahetustega seitse suurimat Euroopa riiki.¹⁸ USA panustab VJTFi eelkõige mitmesuguste toetavate võimetega.

VJTF peab olema suuteline siirma oma esimesed elemendid 48-tunnise etteteatamise järel, ülejäänud jõud peavad siirmiseks valmis olema seitsme päeva jooksul. See ajakava määratleb siiski ainult sihtüksuse siirmise käivitamise algusaja, mitte tegeliku jõudmise operatsioonialale. Üksuste roteerimise ja seostamatuse tõttu mõne kindla operatsioonialaga ei saa VJTF oma varustust eelpaigutada. Seepärast võtab vägede tegelik saabumine koos varustusega eeldatavalt märkimisväärselt rohkem aega. Kiiret siirmist takistavad logistilised raskused on eriti suured, kui raamriik ise paikneb geograafiliselt Balti tandrast kaugel.¹⁹ Pealegi ei ole VJTFi saabumine kriisi tekke korral automaatselt tagatud. SACEURile (NATO operatsioonide ülemale) on antud õigus alustada VJTFi siirmise ettevalmistamist, kuid vägede saatmine ise nõuab ikkagi liikmesriikide poliitilist otsust Põhja-Atlandi Nõukogus. Sellise otsuse langetamine 28 riigi esindajatest koosnevas nõukogus võtab paratamatult oma aja. Seepärast on VJTFi kui kiirreageerimisjõu ja tõhusa lahinguoperatsioonides kasutatava vahendi väärtus mõneti küsitav.²⁰ Nimetatud üksus tundub pigem olevat poliitiline instrument, mis peab demonstreerima NATO solidaarsust ja alliansi reageerimise mitmeriigilist iseloomu.

VJTFile võivad järgneda jätkuväed, st ülejäänud NATO reageerimisjõudude (NRF) komponendid. Lisaks VJTFile kuuluvad NRFi kaks mitmeriigi-maaväebrigaadi, millel on

¹⁸ Hispaania, Itaalia, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa, Türgi ja Ühendkuningriik.

¹⁹ Nii on see praegu Hispaania puhul, kes on VJTFi 2016. aasta juhtriik.

²⁰ Sõjalist väärtust vähendab ka tõsiasi, et sihtüksuse aluseks on lahingus tavajõududega järele proovimata madala taseme mitmeriigilise ülesehituse kontseptsioon.

raskerelvastus, ja märkimisväärse suurusega õhu- ja mereväe komponendid, nii et lõppkokkuvõttes võib NATO siirda kuni 40 000 meest.

Mitmel suuremal liitlasriigil on oma kõrge valmidusega reageerimisjõud. Konflikti korral on neid võimalik siirda kiiremini kui VJTFi jõude. USA on määranud oma nn. globaalseks reageerimisjõuks 82. õhudessantdiviisi.²¹ Sel väeosal on brigaadi lahingugrupp valmis siiramiseks kuhu tahes maailmas 96-tunnise etteteatamisega, sealhulgas pataljon, mida on võimalik välja saata 18 tunniga. Suurbritannial on 16. õhuründediviisi koosseisus kõrge valmidusega pataljonisuurune lahingugrupp. Kuid nende jõudude iseloomu tõttu (dessantjalavägi) on mobiilsuse nimel ohvriks toodud raskerelvastuse võime. Nad ei ole mõeldud vastu astuma vaenlasele, kes kasutab raskesoomusüksusi.

3.5 Euroopa sõjalised võimed

Enamiku Euroopa riikide avalikkus ja poliitikud jätsid aastaid peaaegu tähelepanuta riigikaitse probleemid ja vajadused. Seepärast on ka nende kaitsekulutused viimasel paarikümnel aastal järjepanu kahanenud. Seda suundumust on veelgi süvendanud ELi finantskriis, nii et NATO Euroopa liikmesriikide kaitsekulutuste keskmine osakaal SKTs langes 2009. aasta 1,70% pealt 2015. aastaks pelgalt 1,43% peale. Euroopa liitlasriigid on järsult kokku tõmmanud oma väestruktuuri ja lasknud paljudel võimetel alla käia, mis on kahandanud nende võitlusvõimet.²² Suure tulejõuga lahinguüksused on suurel määral laiali saadetud, eelistades neile kergemate võimetega üksusi, mis sobivad paremini operatsioonideks kaugetel ja nõrgemini relvastatud vastasega (peamiselt irregulaarsete võitlejatega) lahingutandritel. Ainiti sellist sihti silmas pidades on ümber korraldatud terveid riikide väestruktuure. Näiteks, kuna ekspeditsioonijõudude operatsioonid on toimunud paikades, kus ülekaal õhus on kindlustatud, on NATO riikide sõjavägede käsutusse jäänud veel ainult vähesed maapealsed õhutõrjesüsteemid.

Euroopa liitlasriikide (välja arvatud Türgi) relvajõududesse kuulus 2015. aastal üle 1,4 miljoni sõjaväelase, mis võib tunduda endiselt muljetavaldav. Tegelikkus on paraku teistsugune. Paljud väeosad ja võimed on olemas ainult paberil, sest kesise lahinguvalmiduse tõttu on nende reaalne kasutamine küsitav.²³ Väiksematest Euroopa liitlasriikidest on väga vähestel tegelik võime sooritada ühendoperatsioone. Mõned riigid on aastaid eraldanud 70-80% kaitse-eelarvest personalikuludele. Probleeme süvendab veelgi Euroopa kaitsemaastiku killunenud iseloom, mis tuleneb riikide relvajõudude lõimimatusest. Lisaks takistavad vägede ja varustuse vaba liikumist Euroopas bürokraatlikud tõkked.²⁴ Mis puudutab õhuväge, siis on Euroopa liitlasriikidel jätkuvalt palju hävituslennukeid, kuid nende üldist õhuvõimu pärsib väga

²¹ Paikneb Põhja-Carolina osariigis Fort Braggis.

²² Rahvusvahelise Strateegiliste Uuringute Instituudi IISS avaldatud andmetest selgub, et kolme suurema Euroopa liitlasriigi - Prantsusmaa, Saksamaa ja Ühendkuningriigi - ning USA Euroopa väejuhatuse väestruktuuridesse kuulub formaalselt 141 tegevväelastest lahingupataljoni. 1990. aastal oli ainuüksi Lääne-Saksamaal 215 lahingupataljoni.

²³ Näiteks Bundestagile esitatud aruande kohaselt, mis jõudis 2014. aasta septembris avalikkuse ette, ei ole enamikku Saksamaa relvasüsteeme võimalik otsekohe missioonidel rakendada.

²⁴ See ajendas USA maaväe juhatajat Euroopas esitama üleskutse luua "sõjaline Schengeni tsoon".

paljude oluliste võimaldite krooniline nappus.²⁵ See on ilmnunud ilmekalt hiljutiste operatsioonide ajal, eriti 2011. aasta Liibüa õhukampaanias.

Hiljutised julgeolekukeskkonna muutused on sundinud paljusid Euroopa riike viimaks kriitiliselt üle vaatama oma kaitsevõimet ja prioriteete. Walesi tippkohtumisel võtsid liitlasriigid vastu kaitseinvesteeringute lubaduse, töötades kulutada kaitsele 2% SKTst ning vähemalt 20% kaitse-eelarvest investeerida põhivarustuse hankimisse. 2016. aasta andmed näitavad, et enamikus riikides on tõepoolest kaitsekulutuste kahanemine peatunud, kuid puhaskasv on olnud suhteliselt väike ja ebapiisav kaotsi läinud võimete taastamiseks.

3.6. USA väestruktuur Euroopas

USA relvajõud on endiselt ülekaalukalt kõige võimekam sõjaline jõud maailmas. Kuigi viimastel aastatel on ka USAs isikkooseisu ja kulutusi kokku tõmmatud, on Ameerika Ühelnriikidel sõjaväelasi ikka veel üle 1,3 miljoni ning 2016. aasta sõjalised kulutused ulatusid 585 miljardi dollarini. USA kaitse-eelarve moodustab üle 72% NATO kogukaitsekulutustest.

Kuid USA sõjaväe globaalsed prioriteedid on tunduvalt muutunud. Külma sõja ajal pidas USA Euroopas üle 300 000 sõjaväelase.²⁶ Viimasel 25 aastal on USA väestruktuuri Euroopas järjekindlalt kärbitud. Praegu paikneb Euroopas püsivalt ainult umbes 65 000 USA relvajõudude liiget. Lisaks peegeldab nende praegune paigutus külma sõja aegset seisundit: suurem osa jõude asub Saksamaal, Itaalias ja Suurbritannias. See tähendab, et USA sõjalise jõu geograafiline paigutus Euroopas ei kajasta tänast geostrateegilist tegelikkust ega tõsiasja, et idapoolseimatest liitlasriikidest on saanud NATO uued rinderiigid.

USA väestruktuuri kärpimine Euroopas on eriti tõsiselt mõjutanud maaväge, kel on Euroopas ettepaigutatud vägesid veel ainult 28 000 mehe jagu. Püsivalt paikneb Euroopas ainult kaks kergebrigaadi suurust üksust: 2. soomusrügement Saksamaal ja 173. õhudessantbrigaad Itaalias. Kumbki pole mõeldud suuremaks lahinguks raskerelvastuses tavajõudude vastu. Maavägede kopteritoetuse huvides hoiab USA maavägi Euroopas kaht 12. lahingukopterite brigaadi pataljoni.

USA õhuväel on Lääne- ja Lõuna-Euroopas seitse operatsioonibaasi ning neil asub Euroopas üle 200 hävitus-, ründe-, tankur- ja transpordilennuki ning helikopteri. 2015. aastal siirdi esimest korda lühikeseks ajaks Euroopasse neli F-22 Raptorit. Need paiknesid Saksamaal, kuid külastasid ka Poola ja Eesti õhuväebaase. Seni on välistatud nende äärmiselt võimekate hävituslennukite püsiv paigutamine Euroopasse. Võimalik, et Euroopa peab USA õhuväe 5. põlvkonna lennukite püsiva kohaloleku nimel ootama 2020.-2021. aastani, mil Suurbritanniasse peaks paigutatama kaks eskadrilli mitmeotstarbelisi varghävituslennukeid F-35.

²⁵ Näidetena võib esile tuua luure, seire ja rekke (ISR), vastase õhukaitse mahasurumise (SEAD), elektroonilise sõjapidamise (EW), õhustankimise (AAR).

²⁶ Ainuüksi USA maaväel oli Euroopas ligikaudu 200 000 meest, sealhulgas kaks raskesoomusjõududega varustatud korpust kõigi seonduvate võimalditega.

USA merevägi ja merejalavägi on Euroopas keskendunud eelkõige Vahemere tandrile. USA 6. laevastik paikneb Itaalias Napolis ning neli Aegisega varustatud hävitajat Hispaanias Rota sadamas. Hispaanias paikneb samuti USA merejalaväe kiirreageerimisjõud. Põhja-Euroopas on merejalaväel Kesk-Norras suur eelpaigutusladu.

NATO Euroopa raketikaitstesüsteemi rajamise raames on USA lõpetanud Aegis Ashore raketikaitserajatise ehitamise Rumeenias. Samalaadne rajatis Poolas peaks valmis saama 2018. aastal. Siinkohal tuleb märkida, et see raketikaitsevõime on konkreetset mõeldud Lähis-Idast lähtuva raketiohu vastu, ei ole aga kujundatud kaitsma liitlasriike Venemaa raketirünnaku eest.

2014. aasta juunis kuulutas president Obama välja Euroopa kindlustunde initsiatiivi (ERI), mis pidi suurendama nende NATO liikmesriikide kindlustunnet, keda kõige enam ohustab Venemaa taaselavnemine, ning tugevdama nende julgeolekut ja sõjalisi võimeid. Initsiatiivi raames saadetakse roteeruva alusel USAst Euroopasse vägesid väljaõppeks ja õppusteks. USA maavägi on ladustanud nende roteeruvate vägede tarbeks Euroopasse varustust ühe soomustatud brigaadi lahingugrupi jaoks.²⁷

Pentagoni 2017. rahandusaasta eelarvetaotluses on ette nähtud ERI rahastamise neljakordne kasv. Kava kohaselt peaks suurenevale kohalolekule ja tegevusele Euroopas kulutatama 3,4 miljardit dollarit.²⁸ USA kavatses seda raha kasutada selleks, et roteeruva alusel viibiks Euroopas kogu aeg soomustatud brigaadi lahingugrupp. Lisaks paigutatakse Euroopasse veel ühe brigaadi lahingugrupi varustus, mida saaksid kasutada USAst kriisi korral saabuvad väed. Samal ajal on mõista antud, et nimetatud varustus ladustatakse Lääne-Euroopas, mitte aga kaugemal idas, kus seda tegelikult vaja oleks. Samuti kavatses USA paigutada Euroopasse varustust diviisi tasandi staabi²⁹ ning täiendavate lahingutoetus- ja lahinguteenindusüksuste, sealhulgas suurtükibrigaadi tarbeks.

Nende plaanide teostamine suurendab märkimisväärselt USA Euroopasse paigutatud varustuse hulka, kuid püsivalt paigutatud sõjaväelaste arvu kasvu ei ole ette näha hoolimata USA Euroopa vägede ülemjuhataja kindral Philip Breedlove'i seisukohast, et "roteeruv kohalolek ei asenda püsivat jõudude kohalolekut". USA Euroopa väejuhatuse uuendatud lahingutandri strateegia, mis avaldati 2015. aasta oktoobris, nendib sõnaselgelt, et "USEUCOM ei suuda eraldatud sõjaliste jõudude vähendamise mõju täielikult leevendada Ühendriikidest roteeruvate jõudude suurendamisega. Roteeruvate jõudude ajutine kohalolek täiendab, kuid ei asenda püsivat ettepaigutatud jõudude tuntavat ja reaalselt kohalolekut. Virtuaalne kohalolek tähendab tegelikult kohalolematust". 2016. aasta algul soovitas USA maaväe tuleviku komisjon sõnaselgelt paigutada püsivalt Euroopasse soomustatud brigaadi lahingugrupp.

²⁷ Brigaadi lahingugrupp on USA maaväe põhiline manööverüksus, mis koosneb 3000-5000 mehest.

²⁸ ERI eelarve 2015. rahandusaastal oli ligi miljard dollarit, 2016. rahandusaastal ligikaudu 800 miljonit dollarit.

²⁹ Toomata küll tegelikult kohale staabi personali.

4. Venemaa sõjaline seisund

Alates 2009. aastast on Venemaa Georgia vastu suunatud agressioonist õppides:

- **Käivitanud ambitsioonika relvajõude kaasajastamise programmi.**³⁰ 2020. aastani kulutatakse umbes 364 miljardit eurot kuni 70% Venemaa tavarelvastuse ja kogu tuumaarsenali moderniseerimiseks.
- **Kiiresti kasvatanud kaitse-eelarvet**, mis ulatub 2016. aastal 40,88 miljardi euroni.³¹ Kaitse-eelarve (ja riiklik relvastusprogramm) on finantsraskuste tõttu praegu tõsise surve all, kuid on jäänud endiselt Venemaa peamiseks prioriteediks.
- **Võtnud ette radikaalseid reforme kaitsektoris.** Loodud on uus strateegilise juhtimise struktuur ja territoriaalne jaotus, normiks on muudetud brigaadisuurused mobiilsed üksused³² ning pidevalt on kasvanud lepinguliste sõjaväelaste arv.
- **Aktiivselt kasutanud sõjalist doktriini, mille aluseks on asümmeetria**, mida sageli nimetatakse " hübriidsõjaks" ja mis näeb ette - eitatavuse ja mitmetitõlgendatavuse varjus - mitmesuguste poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, küber- ja sõjaliste vahendite kasutamist keerulise või ülekaaluka vastase vastu. See võimaldab Venemaal tõhusalt kasutada niisuguseid tööriistu nagu provokatsioonid, desinformatsioon ja pettetegevus (*maskirovka*) ning mugavalt eskaleerida konfliktseid olukordi.
- **Pidanud sageli suuri õppusi**, eriti Lääne suunas, parandamaks Venemaa relvajõudude juhtimisstruktuuride võimet võtta ette keskmise ja suure ulatusega ühendoperatsioone ning suurendada vägede lahinguvalmidust.³³
- **Paigutanud oma kõige uuemad ründerelvastuse süsteemid Lääne sõjaväeringkonda.** Näiteks Luugas (120 km Narvast) asuv 26. Raketibrigaad oli esimene, mis varustati täielikult mobiilse lähimaa ballistiliste raketide süsteemiga Iskander-M.³⁴

³⁰ Riiklik relvastusprogramm näeb ette väga suuri tellimusi Venemaa sõjatööstuskompleksile: 400 maismaal baseeruvat mandritevahelist ja allveelaevadel baseeruvat ballistilist raketti, 8 strateegilist tuumaallveelaeva, 20 ründeallveelaeva, 50 pealveelaeva, 100 satelliiti, 600 lennukit ja 1200 helikopterit, 28 polku S-400 ja 38 divisjoni Vitjazi õhukaitsesüsteeme, 10 brigaadi Iskander-M ballistilisi rakette, 2300 tanki ning 2000 liikur- ja veetavat suurtükki, samuti veel hulk muud varustust.

³¹ Seda on 5% vähem kui 2015. aastal ning see moodustab umbes 4% Venemaa SKTst.

³² Ehkki taastatakse ka mõned tanki- ja ühendarmeed ning luuakse uuesti tanki- ja ühenddiviise, ei tähenda see tagasipöördumist Nõukogude aja kohmaka, suurtele väekoondistele rõhku paneva ülesehituse juurde.

³³ Need õppused on kasvanud tasemeni ja sisaldanud stsenaariume, mida pole nähtud alates külma sõja ajast: osalevad üle 100 000 mehe ja tuhandeid ühikuid varustust, merel viiakse lahinguvalmidusse terved laevastikud, strateegilised pommitajad matkivad tuumarünnakuid Euroopa pealinnade vastu jne.

³⁴ Teine näide: esimesed uue põlvkonna tankid T-14 Armata ja jalaväe lahingumasinad T-15 Kurganets eraldatakse 1. Tankiarmeele Lääne sõjaväeringkonnas.

- **Jätkanud NATO liikmesriikide üllatamist, provotseerimist ja ähvardamist**, eriti suurte lahinguvalmiduse kontrollõppustega Lääne sõjaväeringkonnas, sealhulgas Kaliningradi oblastis ning Läänemere mere- ja õhuruumis.³⁵
- **Korduvalt edastanud liitlasriikidele ähvardavaid “tuumasõnumeid”**.³⁶ Venemaa paneb pidevalt proovile NATO otsusekindluse ja valmisoleku tegutseda võimaliku “kohaliku konflikti” korral, mida ähvardatakse eskaleerida (taktikaliste) tuumarelvade kasutamisega.
- **Seadnud rõhu rünevõime arendamisele**, sealhulgas täpsuslahingumoon (nt lähi- ja keskmaa ballistilised ja tiibraketid) ning küber- ja elektroonilise sõjapidamise vahendite väljatöötamisele.
- **Põhimõtteliselt väljunud tavarelvastuskontrolli režiimist**, eriti Euroopa tavarelvastuse piiramise lepingust, edendades sel moel poliitikat, mis on vastuolus läbipaistvuse, ennustatavuse, usalduse loomise ja vastutavuse põhimõtetega.
- **Demonstreerinud võimet siirda vägesid väljapoole oma piire** (Süüriasse) ning **rajada strateegiliste eelpostide ümber tõhus juurdepääsu ja tegevusvabadust takistav tsoon** (lisaks Krimmile ja Kaliningradi oblastile ka Süürias).

Venemaa tava- ja tuumarelvastuse ülekaalukas paigutamine lääne- ja edelasuunale, mis ulatub Koola poolsaarelt Põhja-Kaukaasiasse ning hõlmab militariseeritud eelpositsioone Kaliningradi oblastis ja Krimmis, ei ole ainult Nõukogude mineviku pärand ega tingitud Venemaa elanikkonna ja majanduskeskuste geograafilisest paiknemisest. Siin on eelkõige tegemist rünnaku ja kaitse vahel valimise paradoksiga, mis puudutab Venemaa arusaama ohtude lähtumisest läänest ja lõunast, poliitilise taotlusega teostada oma võimu ning valmisolekuga kasutada naabrite vastu sõjalist jõudu. Nüüdseks peaks olema igati selge, et NATO üle kahe aastakümne kestnud püüdlused luua Venemaaga läbipaistvus, ennustatavusel ja usaldusel põhinevad partnerlus- ja koostöösidemed ei ole kandnud vilja. Enamik Euroopa liitlasriike, samuti Rootsi ja Soome, on tunduvalt vähendanud oma sõjalist jõudu ja kulutusi ning USA on märkimisväärselt kahandanud sõjalist kohalolekut Euroopas, kuid Venemaa plaanid ja üha vaenulikum suhtumine allianssi ei ole ometi muutunud.

4.1 Venemaa relvajõud

Venemaa praegune sõjalis-administratiivne ülesehitus kehtestati 2010. aasta jaanuaris, mil rajati neli sõjaväeringkonda (Lääne, Kesk, Lõuna ja Ida). 2014. aasta detsembris moodustati Venemaa Põhjaleevastiku baasil Arktika strateegiline

³⁵ Selliste õppuste varjus on Venemaal võimalik alustada üllatusrünnakut, nagu see juhtus 2014. aastal Krimmis.

³⁶ Samuti Rootsil ja Soomele.

ühendväejuhatuse. Nii on Venemaa relvajõud korraldatud territoriaalseteks sõjaväeringkondadeks, mis peavad tegutsema oma strateegilisel suunal, kaasa arvatud Kaug-Põhjas, kusjuures neid toetab aktiivselt Kesk sõjaväeringkond ning kõik ringkonnad võivad arvestada teataval määral ka teiste ringkondade sõjaliste vahenditega.³⁷ Õhudessantvæed ja strateegilised tuumajõud (kauglennuvägi, raketivæed) on jäänud keskväejuhatuse alla. Venemaa on viimastel aastatel pannud rõhu vägede lahinguvalmiduse ja siirdatavuse suurendamisele. Samuti on korraldatud mitu mitmeriigiõppust, eriti koos lähima liitlase Valgevenega, ning demonstreeritud võimet mobiliseerida regulaarvägede kõrval ka muid relvastatud ja paramilitaarseid jõude, samuti tsiviilstruktuure.

Sõjalist konflikti iseloomustab tavaliselt võitlus territooriumi pärast, mis omakorda dikteerib keskendumise maavæele ja -operatsioonidele. Samal ajal on Venemaa saavutanud märkimisväärset edu ühendoperatsioonide korraldamisel, mistõttu ei tohi ignoreerida nende võimekaid õhudessant- ja õhu-kosmosevägesid, samuti laevastikke. Õigupoolest on need lausa otsustava tähtsusega, eriti konflikti algusfaasis enne maavæe täielikku rakendamist.

Venemaa sõjalist tegevust Ukrainas alates 2014. aasta veebruarist analüüsid on selgunud, et maavæe brigaad suudab tavaliselt luua ühe pataljoni taktikalise grupi, mis on lahinguvalmis, kiiresti siirdav ja võimeline tegutsema ettenähtud alal 4-6 kuulise rotatsiooniaja piires.³⁸ Donbassis kasutatud taktika põhjal võib oletada, et Venemaa relvajõud eelistavad esialgu vältida otsest kontakti, pannes rõhu tulejõu võimsale ülekaalule.³⁹ RANDi hiljutine sõjamänguaruanne sedastas, et Venemaa käsutuses võib ainuüksi Lääne sõjaväeringkonna jõududele tuginedes olla 25 manööverpataljoni, 10 suurtükipataljoni, 5 maa-maa tüüpi rakettide pataljoni ja 6 ründekopterite pataljoni, samuti 27 hävitus- ja pommituslennukite eskadrilli.⁴⁰

Lisaks neile jõududele ei saa tähelepanuta jätta tõsiasja, et tugevasti erinevalt NATO külma sõja järgsest tuumaseisundist ei ole Venemaa tuumatriaad⁴¹ mõeldud mitte ainult ülimalt strateegiliseks heidutusvahendiks, vaid sellega arvestatakse ka tavavägede operatsioonide plaanimisel ning õppustel. Seda on äärmise ilmekusega näidatud suured äkkõppused Lääne sõjaväeringkonnas, milles on osalenud strateegilised pommitajad Tu-95M. Engelsi õhuväebaas, kus paikneb enamik Venemaa strateegilisi tuumapommitajaid Tu-95, Tu-160 ja Tu-22M, asub mugavalt lähedal NATO idatiivale.⁴²

³⁷ Lisas 1 on ära toodud Venemaa lahingujõud, mida on võimalik kiiresti kasutada läänesuunal.

³⁸ Vt Lisa 2.

³⁹ Ligemale kolmveerandi Ukraina kaotuste taga on seisnud Venemaa suurtükivägi ja reaktiivsuurtükisüsteemid.

⁴⁰ Aruandes keskenduti maa- ja õhuoperatsioonidele, mistõttu ei puudutatud mereväe ressursse.

⁴¹ Maismaal (mobiilsed ja šahtis asuvad), õhus (strateegilised pommitajad) ja merel (strateegilised allveelaevad) baseeruvad tuumakomponendid.

⁴² Kauglennuvæe elemente saab hõlpsasti ümber paigutada kõigisse olemasolevatesse sobivatesse õhuväebaasidesse Venemaal või isegi välismaal.

4.2. Lääne sõjaväeringkond

2010. aastal asutatud Lääne sõjaväeringkond ulatub Põhja-Jäämere äärest Ukrainani ja Uuralist Läänemereni, hõlmates Venemaa kõige rahvarohkemad alad. Selle staap asub Peterburis ning selle koosseisu kuulub lisaks kolmele maaväe armeele ja muudele väekoondistele ja -osadele ka Balti laevastik, Põhjaleevastik ning märkimisväärsel hulgal õhudessant-, õhu-kosmoseväe ja strateegiliste raketivägede jõude.⁴³ Nende suurte jõudude geograafiline paiknemine Lääne sõjaväeringkonnas⁴⁴ (samuti Lõuna sõjaväeringkonnas), uute maaväeüksuste (kaasa arvatud kolme uue diviisi) loomine ja seniste reorganiseerimine ning mitme külma sõja järel suletud õhuväebaasi ja muu rajatise taas kasutusele võtmine annab mõista, et Venemaa valmistub aktiivselt ulatuslikeks operatsioonideks kolmel strateegilisel suunal: Kaug-Põhi (Skandinaavia ja Arktika), lääs (Läänemere piirkond ja Kesk-Euroopa) ning lõuna (Ukraina, Kaukaasia ja Musta mere piirkond).

Venemaa kõige võimekamad ja kõige kiiremini siiratavad jõud Lääne sõjaväeringkonnas on kolm õhudessant- ja õhuründediviisi ning kolm Spetsnazi brigaadi, mida toetavad transportlennuvägi, maaväe lennukivägi ja õhu-kosmoseväe eskadrillid. Maaväe tuumiku, mis kujutab endast Venemaa teist ründeeseloni läänesuunal, moodustavad kolm armeed, mis praegu elavad üle reformi.

6. Armeed, mille staap asub Peterburis, paikneb otse Eesti, Läti ja Soome vastas. Armeesse kuuluvad motolaskur-, suurtüki-, raketi-, õhutõrjeraketi- ja maaväe lennukiväe brigaadid, mida on alates 2008. aastast tunduvalt tugevdatud (sealhulgas lepinguliste sõjaväelastega) ja varustatud moodsa tehnikaga. Need jõud paiknevad peamiselt Pihkva oblastis, Peterburi ümbruses ja Karjala maakitsusel.

1. Tankiarmee koosseisu kuulub lisaks tanki-, motolaskur- ja muudele brigaadidele kaks taasloodud Nõukogude aja eliitväeosa, mis paiknevad Moskva oblastis (4. Kantemiri tankidiviis Naro-Fominskis ja 2. Tamani motolaskurdiviis Kalininetsis). See armee on selgelt mõeldud pealetungi-operatsioonideks Valgevene kaudu Poola, Balti riikide ja Kesk-Euroopa, samuti Ukraina vastu.

20. Ühendarmee, mille staap asub Voronežis, on sisuliselt uuesti moodustatud ning paikneb tagalas, et toetada 6. ja 1. Armeed. Kuigi 1. ja 20. Armeed ülesehituses ei ole väga suuri erinevusi,⁴⁵ on tankiarmeel siiski rohkem tanke ja ühendarmeel rohkem jalaväe lahingumasinaid. Mõlemad on ühtlasi esimesed, kes saavad enda käsutusse uue põlvkonna tankid T-14 Armata ja jalaväe lahingumasinad T-15 Kurganets (kuigi see ei juhtu arvatavasti enne 2020. aastat).

Lääne sõjaväeringkond koos Lõuna sõjaväeringkonnaga hõlmab valdava osa Venemaa tavajõududest. Konfliktil korral ei pea Venemaa mobiliseerima ega siirma Läänemere tandrile suuri jõude, sest neil on siin juba (peaaegu) kõik olemas, eriti kui pidada silmas NATO praegust seisundit piirkonnas. Venemaa arvestab samuti sellega, et

⁴³ Venemaa õhuväe juhtimisstruktuur ei ole puhtalt geograafiline. Ametlikult alluvad Põhjaleevastik, õhudessantväed ja strateegilised tuumajõud keskväejuhatusele, kuid nende *de iure* ja *de facto* alluvusvahetused on mõnevõrra hägused.

⁴⁴ Kuni 40% kogu Venemaa relvajõudude isikkoosseisust.

⁴⁵ Mõlemasse kuulub üks reke- ja üks maa-õhk tüüpi raketite brigaad, logistikabrigaad, raketi- ja suurtükiüksused, kopteripolk ja muud üksused, sealhulgas reke- ja ründedroonide üksused.

vähegi suurem siirmine kauge maa tagant ei jää märkamata ning annaks NATOLE hädavajalikku aega reageerida. Mis kõige olulisem, Läänemere piirkonna geograafiline reaalsus toonitab Venemaa Kaliningradi, Pihkva ja Leningradi oblastis paiknevate jõudude tähtsust. Suur tähtsus on ka Valgevenel, mis koos eelmainitutega sisuliselt sulustab Balti riigid.

4.3 Kaliningradi oblast ja Balti laevastik

Mingil juhul ei saa alahinnata Kaliningradi oblasti, Venemaa relvajõudude tugevalt militariseeritud läänepoolseima ning NATO liikmesriikide Leedu ja Poola vahel asuva eelposti strateegilist tähtsust. Oblastis paikneb Balti laevastiku staap (Kaliningradi linnas) ja suurem osa laevastiku jõude, samuti on seal märkimisväärsel hulgal jõude territooriumi ja rannakaitseks, mille käsutuses on korralik juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamise võimeid, eriti õhukaitse ja elektroonilise sõjapidamise mõttes. Kui pidada silmas suhtelist kergust, millega Venemaa võib siirda sinna kaheotstarbelisi lähimaa ballistiliste rakettide süsteeme ja taktikalisi tuumarelvi, ning seal juba olevaid uusimaid mobiilseid õhukaitsesteeme, kasvab oblasti sõjaline tähtsus väga oluliselt.⁴⁶

Balti laevastikku kuulub üle 50 laeva ja 2 allveelaeva,⁴⁷ mis asuvad põhibaasis Baltiiskis ja muudes baasides Kroonlinnas ja Peterburis. Laevastiku põhiülesanne on kaitsta Kaliningradi oblastit ja mereühendusteid mereväebaaside vahel, kuid seda saab kasutada ka võtmetähtsusega juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamise elemendina, millega blokeerida merelt Balti riigid ja Poola, kusjuures operatsioonialaks on kogu meri alates Soome lahest, Ahvenamaast ja Gotlandist kuni Läänemere lõunarannikuni. Kui pidada silmas Balti riikide väga väikest mereväge, Poola alles arenemisjärgus mereväge, Rootsi mereväe võimete tunduvalt vähenemist, Soome mereväe peaaegu eranditult keskendumist rannakaitsele ning liitlasriikide üpris piiratud ja ajutist kohalolekut piirkonnas (NATO alaline mereväegrupp 1 ja üksikute liitlasriikide alused), võib Balti laevastikku pidada Läänemerele domineerivaks.

Kaliningradi oblastis paiknevad samuti 33. Merejalaväebrigaad Baltiiskis ja 79. Motolaskurbrigaad Gussevis (mõlemas umbes 4000 meest) ning 7. Motolaskurpolk Kaliningradis. Lisaks on märkimisväärne jõud 152. Kaardiväe raketibrigaad Tšernjahhovskis (kui seda pole veel tehtud, võib Venemaa seal hõlpsasti asendada taktikalised raketisüsteemid Totška-U süsteemiga Iskander-M). Tuleb lisada, et oblastis paikneb ka uusima põlvkonna Voronež-DM tüüpi eelhoiatusradarijaam Pionerskis, mille tegevusraadius ulatub 10 000 kilomeetrini ja mis suudab korraga jälgida 500 jalgpalli suurust objekti.

⁴⁶ Vt Lisa 3.

⁴⁷ Moderniseeritud Kilo-klassi allveelaevad võivad kasutada Venemaa kõige uuemat ühelikiirusega kahese võimega (võib kanda ka tuumalõhkepead) laevatõrje-tiibraketti Kalibr, mida on võimalik kasutada ka maismaal asuva sihtmärgi ründamiseks või allveelaevade vastu. Seda võib välja tulistada väga mitmesugustelt alustelt, sealhulgas väikestelt korvettidelt, ning selle kasutamist on juba järele proovitud sihtmärkide vastu Süürias.

Venemaa maaväge (sealhulgas merejalaväge) on Kaliningradi oblastis rohkem, kui seda oleks vaja territooriumi ja rannakaitseks, mistõttu seda saab kasutada ka pealetungioperatsioonideks Leedu ja Poola vastu. Balti laevastik ei ole ilmselgelt mõeldud ainult kaitseks, vaid kujutab endast jõudu, mille eesmärk on saavutada kontroll Läänemere üle ja lõppkokkuvõttes blokeerida Balti riigid.

4.4 Pihkva ja Leningradi oblast

Pihkva oblastisse ehk Läti ja Eesti vastu koondunud vägede tuumikuse kuulub 76. Kaardiväe õhuründediviis. See lahingus karastunud⁴⁸ eliitväeosa koosneb kahest õhuründepolgust ja tugiüksustest,⁴⁹ kokku kuulub diviisi 6000-7000 meest. Pihkvas asub samuti 2. Üksik Spetsnazi brigaad.⁵⁰ Mõlemad väeosad on täismehitatud (lepinguliste sõjaväelaste ja allohvitseridega) ning Spetsnazi brigaad on saanud alates 2008. aastast olulist täiendust. 2013. aasta suvel loodud 15. Lennuväe brigaad Ostrovis kujutab endast maaväe kopteriväeosa, millesse kuulub kümneid ründekoptereid Mi-28N Night Hunter ja Ka-52 Alligator ning transpordikoptereid Mi-8MTV-5 ja Mi-26T, ning sel on ilmselgelt ründevõime.⁵¹

2009. aastal loodi täiesti uue väeosana 25. Motolaskurbrigaad, mis paikneb Eesti vahetus läheduses Vladimirski Lageri sõjaväebaasis.⁵² Luugas⁵³ paikneb 9. Suurtükibrigaad ja 26. Raketibrigaad, mis on nüüdseks täielikult relvastatud mobiilsete ballistiliste raketide süsteemidega Iskander-M (vähemalt 12 stardiseadeldist). 138. Motolaskurbrigaad Peterburi lähedal (Kamenkas) on varustatud kaasajastatud tankidega T-72B3.⁵⁴ Veel kinnitamata teadete kohaselt võidakse Ostrovi omaga sarnane maaväe lennukopteribrigaad rajada Puškinisse Peterburi külje all. Samas piirkonnas paikneb juba praegu õhuväebaase (sealhulgas Levašovos) ja kaugmaa-õhukaitseüksuseid, mis on relvastatud süsteemiga S-400 Triumf.

Need Venemaa jõud ületavad tunduvalt Balti riikide rahuaegseid sõjajõude nii isikkoosseisu kui ka kaasaegse ja raskerelvastuse poolest.

⁴⁸ Diviis on saanud rohkelt lahingukogemusi Venemaa agressioonidel Georgia (Lõuna-Osseetias 2008. aasta augustis) ja Ukraina vastu (Krimmis 2014. aasta märtsis ja Donbassis alates 2014. aasta augustist), samuti kahes Tšetšeenias peetud sõjas 1990. aastatel.

⁴⁹ Suurtüki-, õhukaitse-, pioneeri-, side-, hooldus- ja logistikapolk.

⁵⁰ Sellel brigaadil on võrreldes teiste allpool nimetatutega mõnevõrra väiksem isikkoosseis, ligikaudu 1000-1500 meest 3000 asemel.

⁵¹ Mida on demonstreeritud mitmel lahinguvalmiduse kontrollõppusel, sealhulgas Eesti ja Läti piiri lähedal.

⁵² Peipsi järve idakaldal, umbes poolel teel Pihkva ja Luuga vahel.

⁵³ Umbes 100 kilomeetrit Narvast kagus.

⁵⁴ Brigaad osales suurõppusel, mis korraldati otse enne 2014. aasta märtsi sissetungi Ida-Ukrainasse, ning väeosa on koos 76. õhuründediviisi ja 2. üksiku Spetsnazi brigaadiga püsivalt lahinguvalmiduses.

4.5. Valgevene

Valgevene on formaalselt iseseisev riik, kuid seotud Venemaaga siduva liidulepinguga. Lisaks on kahe riigi õhukaitse täielikult lõimitud ning mõlema maa relvajõud peavad regulaarselt suuri ühisõppusi (nt Liidu Kilp). Vaatamata diktaatorliku presidendi Aljaksandr Lukašenka mõnikord sõltumatust toonitavale käitumisele Kremli suhtes, ei ole Valgevenel tegelikult võimalik keelata Venemaal kriisi korral oma õhuruumi ja territooriumi kasutada. Sõjalises mõttes on Valgevene Venemaa relvajõudude käepikendus, mis pakub Venemaale veel ühe geograafilise eelise (ka Kaliningradi oblastit silmas pidades) ning loob veel rohkem probleeme Balti riikidele, Poolale ja NATOle tervikuna, eriti kaitseplaanimise seisukohalt.

Venemaa on huvitatud õhuväebaaside kasutamisest Valgevenes. 2013. aasta suvel paigutati Lida õhuväebaasi Valgevene-Leedu piiri lähedal hävituslennukid Su-27M3 ning kavas on paigutada kaks eskadrilli (ehk terve polk) Baranavitšõ õhuväebaasi Lidast veidi lõunas.⁵⁵ Ei saa välistada, et tulevikus võib Venemaa soovida ka lahinguvalmis maavägede paigutamist Valgevenesse. Ning viimaks võivad Valgevene relvajõud kriisilukorras liituda Venemaaga, mistõttu ei saa Venemaa sõjaliste operatsioonide hindamisel jätta ka Valgevene vägesid ja muid vahendeid. Valgevenel on umbes 100 ründe- ja mitmeotstarbelist lennukit ning ligi 20 ründekopterit,⁵⁶ samuti kolm mehhaniseeritud, kaks mobiilset ja üks Spetsnazi brigaad.⁵⁷

⁵⁵ Seni on president Lukašenka sellele Venemaa plaanile vastu seisnud.

⁵⁶ MiG-29, Su-25 ja Mi-25. Pole põhjust arvata, et nende kasutusvalmidus on suurem kui Venemaa õhuväel (st alla 50%).

⁵⁷ Nende väeosade lahinguvalmidus võib teoreetiliselt sarnaneda Venemaa omaga, kuid võrreldes nendega puudub neil samalaadne lahingukogemus, motivatsioon ja finantseerimine.

5. Juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamine (A2/AD)

Juurdepääsu takistamise all peetakse tavaliselt silmas strateegilist võimet takistada pealetungival vaenlasel jõuda operatsioonipiirkonda, tegevusvabaduse takistamise all aga mõistetakse enamasti taktikalist võimet piirata vaenlase tegevusvabadust operatsioonipiirkonnas.⁵⁸ A2/AD on eelkõige hirmutamisevahend, mis loob “kupli” maa ja mere kohale ning ulatub nii kaugele, kui jääb eri tüüpi rakettide (sealhulgas kaheotstarbelised) laskeulatus, mis on võimelised hävitama vaenlase maaväge ja sõjalisi rajatisi, lennukeid ja laevu oma territooriumilt, õhust või merelt. A2/AD hõlmab ka elektroonilise sõjapidamise süsteeme vaenlase side ja elektroonika (eriti radarisüsteemide ja ründavate rakettide) halvamiseks, kuid ka kaugmaa-reaktiivsuurtükisüsteeme jms.

Märkimisväärne A2/AD “kuppel”, mis mõjutab vahetult ja tõsiselt Balti riikide, Poola, Soome ja Rootsi kaitset, on juba aastaid eksisteerinud Kaliningradi oblastis. See pärvas NATO tähelepanu aga alles pärast seda, kui Venemaa oli hõivanud Krimmi ja alustanud agressiooni Ukraina vastu. Selle järel on Venemaa sisuliselt loonud veel kaks “kuplit” Krimmis, mis mõjutab NATO kagutiiba Musta mere tandrilt, ja Süürias, millel on tõsised tagajärjed Türgile ja Süüriale ning laiemalt kogu Vahemere idaosale.⁵⁹ Lisaks võib Venemaa ähvardava suure konflikti korral NATOga püüda luua “superkuplit” Atlandi põhjaosa kohale, et vältida Põhja-Ameerika lisajõudude toomist Euroopasse. Seda oleks võimalik saavutada Põhjaleevastiku, sealhulgas strateegiliste tuumaallveelaevade, ja strateegiliste kaugpommitajate abil, mis liiguksid läbi Gröönimaa, Islandi ja Ühendkuningriigi vaheliste mereavaruste ning sulustaksid ookeaniteed. Kuid selline “superkuppel” kuulub juba kolmanda maailmasõja stsenaariumisse, mis väljub käesoleva kirjutise raamest, kus keskendutakse Venemaa A2/AD võimele Kaliningradi oblastis ja Läänemere piirkonnas.

Kaliningradi oblast on surutud NATO liikmesriikide Leedu ja Poola vahele. Rahuajal on Venemaal otseühendus oblastiga ainult Läänemeresel kulgevate rahvusvaheliste õhu- ja mereteede kaudu. Balti riigid on ülejäänud NATO alaga seotud ainult 100 kilomeetri laiuse Leedu-Poola maismaapiiri kaudu ning on omakorda surutud Venemaa, Valgevene ja Läänemere vahele, jäädes sadade kilomeetrite kaugusele Saksamaast ja Taani väinadest. Geopoliitilises mõttes on Kaliningradi oblast Venemaa haavatav eksklaav isegi oma tugevast militariseeritusest hoolimata, Balti riigid aga, kuigi liitlasriikidele ligipääsetavamad, on samavõrd ohustatud NATO “pooleksklaav”.

Venemaa Kaliningradi oblastisse paigutatud sõjalised jõud ja sealne A2/AD võime ületab kaugelt selle piirkonna kaitsevajaduse. A2/AD võime hulka kuuluvad⁶⁰ kõige moodsamad mobiilsed õhukaitse-süsteemid (S-400 Triumf / SA-21 Growler tegevusulatuslega 400 kilomeetrit) ja kahese võimega mobiilsed lähimaa ballistiliste rakettide süsteemid (Iskander-M / SS-26 Stone tegevusulatuslega 500 kilomeetrit),

⁵⁸ JOAC, Joint Operational Access Concept, 2012, Annex A Glossary.

http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joint_concepts/joac_2012.pdf

⁵⁹ Käesolevate ridade kirjutamise ajal oli Venemaa tõmmanud enamiku lennukeid Süüriast välja. Kuid seal on endiselt alles Venemaa mere- ja õhuväe tugipunktid.

⁶⁰ Lisaks mitmesugustele lähimaasüsteemidele.

mis katavad suure osa Poola ja Balti riikide territooriumist ning Läänemerest. Isegi kui oletada, et Venemaa ei ole veel paigutanud oblastisse täies ulatuses oma kõige moodsamaid ja võimekamaid A2/AD vahendeid, on neil (ettevalmistatud taristu ja väljaõpetatud personaliga) suhteliselt hõlpsasti võimalik luua mitmekihiline ja raskesti läbibistatav "kuppel". Sama kehtib taktikaliste tuumarelvade kohta, mis samuti võivad olla juba Kaliningradi oblastisse paigutatud. Need võimed ei ole sugugi ainult mõeldud heidutama NATOt ja kaitsma oblastit, vaid hoopis põhjalikult ümber pöörama geopoliitilist maastikku, muutes Balti riigid NATO "eksklaaviks", kuhu suurte lisajõudude saatmine liitlasriikide poolt on sisuliselt välistatud.

Kuivõrd Kaliningradi oblast on Moskva läänesuunal ettenihutatud sõjaline eelpost, võib Venemaa oma eksklaavist tunduvalt kaugemale ulatuva A2/AD võimega sisuliselt Balti riigid sisse piirata ja katta nad veel suurema "kupliga", kasutades selleks:

- Balti laevastikku, mis kontrolliks oma alustega kogu Läänemere idaosa Kaliningradist Kroonlinnani ning sulustaks strateegiliselt tähtsa mereala Kaliningradi oblasti ja Rootsi Gotlandi saare vahel, samuti Soome lahe suudme;
- Venemaa õhuväge ja kauglennuväge, patrullides Balti laevastiku kontrolli all oleva Läänemere kohal rohkete ründelennukite ja isegi strateegiliste tuumapommitajatega (liitlasriikide hirmutamiseks);
- A2/AD võimeid Venemaa põhiterritooriumil, kasutades olemasolevaid või kiiresti siiratavaid kesk- ja kaugmaavõimeid Leningradi ja Pihkva oblastis, näiteks 26. Raketibrigaadi Luugas, mis on täielikult varustatud mobiilse süsteemiga Iskander-M;
- Valgevenet, kasutades Venemaa liitlase territooriumit ja õhuruumi maa- ja õhuoperatsioonideks, eriti vältimaks NATO lisajõudude liikumist üle Poola-Leedu piiri (selleks piisaks suurtükkide ja reaktiivsuurtükisüsteemide tulest Kaliningradi oblastist ja Valgevenest) või isegi luues maismaaühenduse Kaliningradi oblasti ja Valgevene vahele.

Venemaa on korduvalt testinud oma võimet kõiki neid elemente ära kasutada õppustel Zapad (2009 ja 2013) ja Liidu Kilp (koos Valgevenega 2011 ja 2015), samuti suurtel lahinguvalmiduse kontrollimise äkkõppustel (nt 2014. aasta detsembris ja 2015. aasta mais). Venemaa relvajõud on näidanud valmisolekut blokeerida Balti riigid õhust ja merelt ning isegi maalt, üllatusmomenti kasutades ning äärmiselt kiiresti (mõne päevaga). Kuid see kujutatud võime Balti riigid kiiresti hõivata ja täielikult enda kontrolli alla võtta sõltub siiski suurel määral vastupanust, mida pakuvad kohalikud ja muud siin viibivad liitlasriikide jõud.

Balti riikidel puudub oma võime tõhusalt vastu astuda ja end kaitsta Venemaa uusimate A2/AD võimete eest. Neil puudub sisuliselt õhu-, ranna- ja raketikaitsevõime ning ka NATO liikmesriigid ei kaalu tõsiselt nende lünkade korvamist. Õigupoolest pole isegi Balti riikide kõige tähtsamad sõjalised rajatised, mida liitlased regulaarselt kasutavad - Ämari ja Šiauliai õhuväebaasid -, korralikult kaitstud ning nende roll üleminekul rahuaja õhuturbelt kriisaja õhukaitsele on senini korralikult paika panemata.

6. Kõige usutavam must stsenaarium

Paljud asjatundjad arvavad, et kui Venemaa ja Balti riikide vahel peaks puhkema konflikt, hõlmaks see tõenäoliselt siinset vene vähemust, mis lubaks Venemaal õõnestada NATOt ja ELi eitatavuse ja umbmäärasuse katte varjus. Venemaa loodaks sel moel saavutada vähemalt teatavaid poliitilisi sihte, samal ajal kui nende tegevus jääks allapoole seda läve, mis käivitaks NATO 5. artikli. Venemaale jääks siis otsustamisvõimalus olukorda sõjaliselt edasi eskaleerida, pidada läbirääkimisi jõupositsioonilt või taanduda sõltuvalt NATO ja ELi reaktsioonist ning rünnatava riigi vastupanust. Halvimal juhul areneks niisugune konflikt otse keskmise intensiivsusega sõjast täiemahuliseks ehk üleüldiseks sõjaks.

Esimesena reageeriks “hübriidkriisile” kahtlemata vastava riigi korrakaitseorganid ja/või sõjavägi, samuti abistaksid neid kohal viibivad liitlasjõud, näiteks turvates olulisemaid sõjalisi rajatisi ja taristut, sealhulgas APODe ja SPODe.⁶¹ Venemaad võib olukorda eskaleerida väga kiiresti, mõne päeva või nädalaga, enne kui ta on valmis tegutsema avalikult, sealhulgas sõjalist jõudu kasutades. Kuid Donbassi-laadset stsenaariumil oleksid Balti riikides Venemaa seisukohalt mitmed olulised piirangud ja puudused. Esiteks ei ole Kreml seni saavutanud selle taktikaga soovitud tulemusi isegi Ukrainas, kaasa arvatud okupeeritud Donbassis. Teiseks on allians ja idatiiva liitlasriigid väga hoolikalt uurinud Venemaa “hübriidsõda” ja Ukraina vastusamme ning on valmis reageerima kiiresti ja adekvaatselt. Lisaks jääks Venemaa sellise stsenaariumi korral ilma oma peamisest eelisest, milleks on kiire initsiatiivi haaramine ja ülekaalu saavutamine üllatust ja ajategurit ära kasutades. Esimesed päevad on otsustava tähendusega ja kui Venemaa kõhkleb sõjaliselt sekkumast, jääb liitlasriikidele aega vastata ja olukord oma kontrolli alla võtta. Mis aga kõige olulisem: ilma Venemaa ühemõttelise sõjalise toetuseta oleks “separatistidel” peaaegu võimatu võtta enda kontrolli alla Venemaa piir Balti riikidega, mis on nende edu huvides otsustava tähtsusega. Kuid Venemaa sõjaline toetus “separatistidele” tooks vältimatult kaasa konflikti NATOga. Venemaa võimalus saavutada märkimisväärset ja kestvat poliitilist kasu vastasseisus NATO/ELi ja Balti riikidega või koguni mujal oleks äärmiselt napp.

Eelnevaga seonduv stsenaarium, mida samuti on laialdaselt kaalutud, hõlmab üllatuslikku “piiratud sissetungi” pärast ootamatut “vahejuhtumit” (st provokatsiooni). Venemaa relvajõud (eriti õhuhudessantväed, maaväe lennukid jm) on sellist stsenaariumit (nt “tundmatu lennukid” hõivamist) korduvalt harjutanud otse Läti ja Eesti idapiiri taga.⁶² Selline ootamatu sissetung oleks kindlasti üllatus rünnatavale riigile ja NATOle ning Venemaa saaks seda kasutada demonstreerimaks alliansi haavatavust ja suutmatust kaitsta kogu enda territooriumit, samuti provotseerimaks lääneriikide leeris poliitilist lõhenemist. Siiski peetakse niisugust avalikku agressiooni automaatselt relvastatud rünnakuks NATO vastu (5. artikkel) ning see tooks kaasa poliitilise, majandusliku ja sõjalise reaktsiooni. Narva ei ole Krimm ega Donbass. Allians ja veel vähem Balti riigid ei tee järeleandmisi

⁶¹ APOD - mahalaadimislennujaam, SPOD - mahalaevatamissadam.

⁶² Näiteks 15.-20. veebruaril 2016 Pihkva oblastis (osales 2500 meest).

territoriaalse terviklikkuse küsimuses ega lepi *fait accompli* ga. Samuti pole Narva või Daugavpils poliitiline ja sõjaline tähtsus Venemaale võrreldav Krimmi ega isegi mitte Abhaasia ja Lõuna-Osseetiaga.⁶³ Sellise stsenaariumi puhul oleks Venemaal kaotada palju rohkem kui võita.

President Putin kindlasti eelistaks mitte kõigest õrritada alliansi ja riskida tõsiste kaotustega, vaid anda selle asemel surmahoobi NATOle, st teha teoks sellise stsenaariumi, mis hõlmab Balti riikide eraldamist alliansi ülejäänud territooriumist ja nende võimalikku okupeerimist. Seda stsenaariumit on Venemaa relvajõud korduvalt harjutanud regulaarsetel ulatuslikel õppustel (Zapad, milles osalevad Lääne sõjaväeringkonna ja muud jõud, ning Liidu Kilp koos Valgevenega), samuti võimsatel lahinguvalmiduse kontrollimise äkkõppustel (nt 2014. aasta detsembris ja 2015. aasta märtsis). Venemaa on rünnanud Georgiat ja Ukrainat üsna täpselt niisuguse stsenaariumi kohaselt ja kasutanud sealjuures samu jõude, mis osalesid eelnenud suurõppustel. See oleks palju võimsam poliitiline hoop NATOle ja ELile ning annaks edu korral Venemaale vaieldamatuid sõjalis-strateegilisi eeliseid Läänemere piirkonnas, "lahendades" võib-olla ka Kaliningradi eksklaavi probleemi. Kremli ei oleks raskusi ettekäänete leidmisega, eriti kui USA/NATO ja Venemaa suhted muutuvad ka mujal kriitiliseks (näiteks seoses Süüria ja/või Türgiga).

Venemaa on demonstreerinud võimet kehtestada tõhus A2/AD tsoon Balti riike ümbritsevas mere- ja õhuruumis. Venemaa sissetungile Valgevene territooriumi kaudu Kaliningradi oblasti suunas läbi 100 kilomeetri laiuse Suwalki koridori (Poola ja Leedu territoorium) ühes operatsioonidega Eesti ja Läti vastu Leningradi ja Pihkva oblastist võib järgneda õhu- ja mereblokaad, kui NATO ei reageeri õigeaegselt ja jõuliselt ning alliansil puudub vajalik ettenihutatud kohalolek. Samuti tasub märkida, et Venemaa on matkinud taktikalisi tuumalööke selge püüdega hirmutada NATO liikmesriike (ja Rootsit). Kõige tõenäolisemalt on seda tehtud sellise stsenaariumi kujutamiseks, mille puhul üllatusrünnak toob kaasa "lokaalse" konflikti kiire sumbumise *fait accompli* sse. Venemaa on nõnda käitunud vastutustundetult ja provotseerivalt, kasutades tuumaheidutust NATO liikmesriikide ja isegi NATO-väliste riikide hirmutamiseks.⁶⁴

Ehkki milline tahes eelkirjeldatud stsenaariumidest võib teoks saada, peavad NATO sõjalised planeerijad arvestama, et Venemaa, isegi kui ta ei soovi ulatuslikku sõda NATOga, ei jäta kasutamata head võimalust pöörata enda kasuks NATO poliitilisi erimeelsusi ja piirkondlikku nõrkust Läänemere piirkonnas. Aeglaselt kulgev "hübriidsituatsioon" või kiire "sissetung", mis areneks NATO-Venemaa "külmutatud konfliktiks", mida ei eelistaks kumbki pool, on väga vähe usutav. Palju usutavamalt

⁶³ Venemaal on kinnisideeks sõjalised eelpostid ja eksklaavid, mida peetakse erinevas geopoliitilises kontekstis jõu kuvamise vahendiks kogu endise Nõukogude impeeriumi territooriumil. Et üks selliseid eelposte on Armeenia, ei saa Venemaa leppida, et Georgiast ja võib-olla ka Aserbaidžaanist saaks NATO liikmesriik, mis muudaks Armeenia veel üheks NATO riikidest ümbritsetud eksklaaviks ning viiks Venemaa-NATO strateegilise piiri Kaukasuse mägedesse. Seepärast otsustas Venemaa jõhkra jõuga luua sõjalised eksklaavid Georgia territooriumil, teisel pool Kaukasust. Ent erinevalt Georgiast on Balti riigid juba NATO liikmed ning Narva ja Daugavpils ei pakuku Venemaale võrreldavaid poliitilisi või sõjalisi eeliseid.

⁶⁴ Mis annab märku, et Rootsi ja Soome blokivälisele staatusele ei omistata Venemaa strateegilises ja operatsioonide plaanides õieti mingit tähtsust.

tegutseb Venemaa nii, nagu on õppustel harjutatud, toetudes piirkonnas paiknevale A2/AD võimele - see tähendab, ohustaks Balti riike tervikuna ja tõsiselt, mitte ainult mikrotasandil.

7. NATO ja Venemaa sõjalise seisundi võrdlus Läänemere piirkonnas

USA sõjalise võimsuse tõttu on NATO säilitanud üldise tavajõudude ülekaalu Venemaa suhtes, kuid see eelis on hakanud vähenema. Ühelt poolt on seda tinginud Venemaa ulatuslik sõjaline moderniseerimine, teiselt poolt aga asjaolu, et allianss keskendus pärast 11. septembri terrorirünnakuid eelkõige madala intensiivsusega konfliktidele ning Euroopa riikides jäeti sõjavägi hoopis vaeslapse ossa.

Venemaa sõjavägi on kvalitatiivselt hoopis teist laadi vastane kui terroristlikud organisatsioonid või Lähis-Ida paariariigid. Lääneriikide sõjaväed on harjunud tegutsema soodsas keskkonnas, kus nende päralt on otsustav kvalitatiivne ülekaal. Konflikt Läänemere piirkonnas oleks sootuks teistsugune. Venemaal on piisav kõrge intensiivsusega sõja pidamise võime, mis suudab seada NATO ülekaalu kahtluse alla kõigis sõjapidamise valdkondades. Venemaa A2/AD võime on suuteline välistama NATO jõudude juurdepääsu- ja manööverdamisvabaduse õhus, merel ja maal kogu Balti operatsioonialal. Venemaa suudab lahinguväljale välja panna ka võimsa tulejõu, mis võib kaasa tuua väga palju ohvreid.

Sõjalist tasakaalu Läänemere piirkonnas mõjutab esijoones tõsiasi, et lääneriikide sõjalised jõud ei ole siin otsekohe saadaval. Kui jätta kõrvale piirkonna riikide enda sõjalised jõud, siis koosneb NATO praegune maaväe kohalolek Läänemere tandrill väikestest (enamasti kompaniisuurustest) väljaõppeks ja õppusteks mõeldud üksustest. See tagab küll USA ja teiste liitlasriikide sõjaväelaste püsiva kohaloleku, kuid need üksused ei ole varustatud ega mõeldudki kaitseoperatsioonideks. Sama kehtib õhuruumi kohta. NATO õhutorbe missioonil on kahtlemata väga oluline rahuaja roll, kuid see ei ole mõeldud piirkonna õhukaitse teostamiseks. Merel on tasakaal veel enam käest ära, sest NATO kohalolek Läänemere idaosa vetes on ainult sporaadiline.

Allianss peab Venemaa agressiooni korral tuginema lisajõudude kiirele saabumisele ja neile järgnevatele jätkujõududele. Lisajõudude siirmine Balti riikidesse olukorras, kus Venemaa saab kasutada oma A2/AD võimeid, on aga üpris küsitav. Pealegi on Euroopa riikide vägede ja võimete allakäigu tulemusel ainult Ameerika Ühendriikidel täielik valik sõjalisi võimeid, mida on vaja kaitseoperatsiooni korraldamiseks suurema rünnaku korral Läänemere piirkonnas. Kuid USA globaalse sõjalise seisundi ümberkorraldamise tõttu on nende lahinguvõimed Euroopas üsna kasinad ning käimasolev ja kavandatav USA maaväe varustuse tagasitoomine Euroopasse suudab seda vaid osaliselt hüvitada. Ulatusliku konflikti korral Venemaaga tuleks valdav osa USA jõude ikkagi transportida üle Atlandi ookeani, kuid raskebrigaadide siirmine USast Balti tandrile võib võtta nädalaid.

Blokivälised Rootsi ja Soome, kes on küll alliansi lähedased partnerid, jäävad NATO ja Venemaa piirkondliku seisundi mõttes "halli alasse". Konflikti korral oleks nende õhu-

ja mereruumi kasutamine, samuti lennuväljad ja muu oluline taristu, alliansile kriitilise tähtsusega. Kuid nende riikide poliitiline ebamäärasus ei toeta NATO piirkondliku kaitseplaanimise huve.

NATO on seni olnud väga ettevaatlik ja astunud ainult sümboolseid samme kohaloleku suurendamiseks oma idatiival. Venemaa on samal ajal piirkonnas olemas peaaegu kõik, mida on vaja Balti riikide ja Poola ründamiseks. NATO praegust seisundit Läänemere piirkonnas ei saa mingil juhul pidada piisavaks, et heidutada Venemaa võimaliku agressiooni, sealhulgas A2/AD võimete kasutamist. See hetkeseisund ei anna märku tõsisest otsusekindlusest ega tegelikust sõjalisest võimest usutavalt toetada alliansi lubadust kaitsta NATO territooriumit Läänemere piirkonnas. Selline lünk retoorika ja saadaolevate võimete vahel tekitab ohtliku nõrkuse, millest tuleb kiiresti jagu saada.

8. Järeldused ja soovitused

Venemaa kujutab endast selget ja vahetut ohtu NATO idatiivale. Kreml ei ilmuta vähimatki kavatsust muuta oma Läänega vastasseisule üles ehitatud poliitikat ega senist militariseerimiskurssi, eriti läänesuunal. See on ühes Venemaa agressiooniga Ukraina vastu 1997. aasta NATO-Venemaa aluslepingu selge rikkumine.

- Venemaa ohtu tuleb selgelt teadvustada, seda tuleb pidada pikaajaliseks strateegiliseks probleemiks ning sellega tuleb igakülgset arvestada NATO kaitseplaanimises ja alliansi tulevases seisundis Läänemere piirkonnas.
- NATO peab tunnistama, et teda ei seo enam Venemaa suhtes mingi kohustus hoiduda oluliste lahingujõudude paigutamisest idapoolseimate liikmesriikide territooriumile.⁶⁵
- Venemaa tuumaretoorikale tuleb vastu seada selged signaalid, et piiratud tuumakonflikt ei ole mingil juhul mõeldav. Mis tahes Venemaa tuumavõime kasutamine, kui piiratud see ka ei ole, muudaks tingimusi ja käivitaks tuumarelvaga reageerimise.

Lääs ei ole olnud võimeline takistama Venemaad ründamast naabreid ega kasutamast sõjalisi vahendeid poliitilise ja majandusliku kasu saavutamiseks isegi nii kaugel nagu Süürias. NATO üldine heidutus ei pruugi takistada Venemaad alustamast uut “lokaalset” sõjalist avantüüri isegi NATO liikmesriigi vastu, eriti Läänemere piirkonnas. See võib juhtuda siis, kui Kreml näeb enda ees avanevat soodsat juhust või mängib ekslikult NATO otsusevõimetuse ja sõjalise nõrkuse peale piirkonnas. Seepärast peab Venemaa nägema konkreetseid tõendeid liitlasvägedest, mis on valmis heidutuseks. NATO ettenihutatud kaitse peab kahe kuni nelja aasta jooksul kasvama sümboolsest tõhusaks. Kindlustunde suurendamine on osa heidutusest ja kaitsest, aga sellest üksi ei piisa.

- NATO sõjaline seisund Läänemere piirkonnas peab kujunema selliseks, et see vastaks heidutuse põhimõtetele.
- NATO kaitseplaanimine, mille aluseks on praegu liigselt lisajõudude siirmine ja karistusheidutus, peab rohkem keskenduma tõkestusheidutusele ja adekvaatsele ettenihutatud kohalolekule Balti riikides, Poolas ja Läänemere piirkonnas.
- Allianss peab lisaks liitlasriikide maavägede kohaloleku suurendamisele Balti riikides ja Poolas suurendama ka siin paiknevat õhuväge ning looma jõulise kohaloleku Läänemeres.

Kohalolek peab olema mõeldud Venemaa heidutamiseks talitama “hübriidse”, sissetungi- või blokaadi ja maismaakoridori⁶⁶ stsenaariumi järgi. NATO ettepaigutatud

⁶⁵ Aluslepingus kasutatud väljendi “olulised lahingujõud” tähendus ja ulatus on määratlemata. Käesolevas kirjutises soovitatud vägede hulk ei pruugi seda taset ületada, kuid selle piirangu kehtimata tunnistamine oleks oluline signaal, mis annaks märku alliansi julgeoleku jagamatusest.

väed on koos piirkonna riikide endi sõjaliste jõududega esimesed, kes reageerivad agressioonile, ning seepärast peab neil olema piisav võime astuda Venemaale vastu madala intensiivsusega stsenaariumite puhul. Suurema rünnaku korral peavad need väed olema suutelised visaks vastupanuks, et suurendada agressiooni hinda ja võita aega lisavägede kohaletoometamiseks. Nende vägede võime astuda lahingusse oleks ühtlasi omamoodi päästik, mis tagab, et konflikt ei jää lokaalseks ja sellega kaasneb alliansi jõuline vastulöök. Lisaks peab NATO tõsiselt tegelema Kaliningradi oblasti A2/AD "kupli" probleemiga, luues tõhusa A2/AD-vastase võime Balti riikides ja Suwałki lünga piirkonnas.

NATO piirkondlik heidutus saavutab vajaliku usutavuse alles siis, kui NATO tuumariigid ja teised suured liitlasriigid paigutavad oma jõude Läänemere piirkonda. See annaks Venemaale ühemõtteliselt mõista, et NATOl on tõsi taga. Eesmärk ei ole mitte matkida külma sõja aegset olukorda või stsenaariume, vaid seista silmitsi tänase tegelikkusega. Selle huvides peab ettenihutatud kohalolek leidma tasakaalu kahe aspekti vahel: sõjaline tõhusus ja mitmeriigilisus.

- Sõjaline tõhusus nõuab lahinguvalmis vägesid, mille käsutada oleks varustus, mis võimaldab vastasele vastu astuda. See nõuab mõningaid võimeid (näiteks keskmaa-õhukaitse), mida Balti riigid ei ole võimelised lähitulevikus omandama. Manööverüksuste osas tuleks kompaniide või pataljonide asemel aluseks võtta brigaadisuurused üksused.
- Mitmeriigilisus demonstreerib liitlasriikide solidaarsust ja ühist vastutust. Kaitseisundi ülesehitamisel Läänemere piirkonnas peab USA-l olema loomulikult juhtroll, kuid sellesse peavad andma oma panuse ka teised liitlased. USA pakuks raamistikku ja mõned olulised võimed, mida siis täiendaks teiste liitlasriikide panus.

NATO liikmesriikidel tuleb kokku leppida vägede ja võimete pakett, mis järgiks allpool toodud põhimõtteid. Maaväekomponent peaks koosnema:

- USA raske/soomustatud brigaadi lahingugrupist, kusjuures igasse Balti riiki tuleks paigutada vähemalt üks pataljon. USA vägede püsiv kohalolek igas riigis oleks ka olulise poliitilise tähendusega.
- NATO mitmeriigibrigaadist, millesse annaksid panuse erinevad liikmesriigid vastavalt pikaajalisele roteerimisplaanile (sarnaselt VJTFi roteerimisplaanile). Ühe pataljoni peaksid välja panema Suurbritannia, Prantsusmaa ja Saksamaa, panustama peaksid mõistagi ka teised. Tasuks kaaluda selle brigaadi paigutamist Suwałki koridori lähedusse.
- Nende vägedega peavad kaasnema vajalikud võimaldid, sealhulgas maaväe lennuväe elemendid, elektroonilise sõjapidamise süsteemid jms.
- Täiendava USA brigaadi lahingugrupile vajaliku varustuse eelpaigutamine piirkonda.
- Piirkonnas üksuste juhtimiseks diviisi tasandi staabi loomisest, mida juhataks USA kindral.

⁶⁶ Kaliningradi oblasti ja Valgevene vahel.

Sellisel juhul oleks tagatud kahe brigaadi püsiv kohalolek lisaks Balti riikide enda jõududele. Hädaolukorras saaks liitlasriikide kohapealseid jõude kiiresti suurendada kolme-nelja brigaadini, kaasa arvatud VJTFi jõud.

Õhu- ja raketikaitse vajab:

- Piisavaid õhu- ja raketikaitse süsteeme ja vahendeid (nt rakette Patriot) olulisemate rajatiste ja taristu kaitsmiseks.
- Balti riikides ja Poolas asuvate nii kohalike kui NATO rahaliste vahenditega uuendatud õhuväebaaside täielikku ärakasutamist.
- Neisse riikidesse tuleks paigutada vähemalt kaks hävitus- ja/või mitmeotstarbeliste lennukite eskadrilli lisaks neile lennukitele, mis täidavad rahuajal Balti õhuturbe missiooni.
- Üleminek rahuaja õhuturbelt õhukaitsele tuleb selgelt määratleda ja seda tuleb õppustel harjutada.

NATO merekohalolek Läänemeres peab:

- Oluliselt suurenema nii SNMG1 suuruse kui ka selle visiitide ja õppuste mõttes Balti riikide ja Poola läheduses.
- Tugevnema liikmesriikide panusega. USA peaks kaaluma püsiva oma merekohaloleku loomist Läänemere piirkonnas.
- Uuenema võimega läbistada ja seeläbi nullida A2/AD "kuplit" (nt allveelaevadega).

Nende vägede ja vahendite paigutamine ja hoidmine seni, kuni vaja, Läänemere piirkonnas on jõukohane nii rahalises mõttes, eriti kui pidada silmas heidutuse nurjumise ja NATO terviklikkuse taastamise kõrget hinda, kui ka puhtpraktiliselt. NATOl on olemas kõik jõud ja vahendid, mida Läänemere piirkonnas tegelikult vaja oleks, ainult et need on praegu vales kohas.

Suurema liitlasriikide ettenihutatud kohaloleku toetamine nõuab rohkemate ressursside, sealhulgas rahaliste, eraldamist vastuvõtva riigi toetuse teostamiseks. Balti riigid ja Poola peavad jätkuvalt arendama oma vastuvõtva riigi toetuse võimet ja vastavat taristut, sealhulgas rajatise liitlasvägede majutamiseks, harjutusalasid jms.

- Siirmise jms seotud lisakulude katmist peaksid liitlasriigid ja vastuvõtavad riigid omavahel jagama (näiteks pooleks).
- Kohalolevad väed peaksid tegelema väljaõppe ja õppustega määral, mis tagab nende lahinguvalmiduse ja aitab paremini kohaneda operatsiooniala spetsiifiliste tingimustega.

Lisaks ettenihutatud kohaloleku tugevdamisele peab allianss täiustama võimeid lisa- ja jätkuvägede siirmiseks.

- Liitlased peavad demonstreerima kollektiivse kaitse õppustel võimet suure hulga vägede kiireks liigutamiseks, sealhulgas Läänemere piirkonda.

- SACEUR peab saama õiguse võtta kasutusele eelnevalt kindlaks määratud meetmed valmisoleku suurendamiseks või isegi vägede siirmiseks, kui tekib mõne liikmesriigi vastu suunatud rünnaku selge ja vahetu oht.
- NATO piirkondlikus kaitseplaanimises tuleb tegelda turvalise juurdepääsu tagamise probleemiga Balti riikidesse, mis nõuab eelkõige Venemaa A2/AD “kupli” neutraliseerimist Kaliningradi oblastis.

Venemaa reageerib kahtlemata negatiivselt igale NATO püüdele tugevdada alliansi idatiiva kaitset. Kreml hakkab tõenäoliselt süüdistama NATOt pingete kruvimises piirkonnas, “võidurelvastumise” provotseerimises ja muus sellises ning võib isegi taas kasutada tuumarelvadega väljapressimist NATO sihikindluse proovilepanekuks.⁶⁷ Allianss ei tohi alluda Venemaa hirmutamisele ja väljapressimisele ning peab tegema kõik vajaliku usutava heidutuse ja kaitse loomiseks. Ei saa jätta tähelepanuta tõsiasja, et Venemaa on jätkanud plaanikohaselt oma sõjalise seisundi tugevdamist eriti lääne- ja Balti riikide suunal sõltumata sellest, kas NATO on siinses kontekstis midagi ette võtnud või mitte.⁶⁸

Ajategur on äärmiselt oluline mitte ainult NATO võimet reageerida vahetule ohule silmas pidades, vaid eriti NATO piirkondliku heidutuse tegeliku loomise mõttes Läänemere piirkonnas. Ei ole vaja lisadagi, et mõttekas on ainult lahinguvalmiduses liitlasvägede kohaletoomine. Nad ei pea mitte lihtsalt siin viibima, vaid olema ka valmis üheskoos Balti riikide enda jõududega esimesena reageerima. Pidades silmas Venemaa poliitika muutumise kiirust ja äärmist ennustamatust, tuleb koostada väga põhjalikud plaanid ning need kinnitada ja ellu viia nii kiiresti kui võimalik.

Venemaale ei tohiks jätta kauaks arusaama, et Läänemere regioon on piirkond, kus ta võib sõjaliselt muretult tegutseda. NATO kaitsepingutused peavad tugevdama piirkonna tavajõudude ja -võimete tasakaalu, andes kindlustunde alliansi idatiiva liikmesriikidele, eelkõige aga heidutades Venemaad ja sel moel minimeerides konfliktiohtu.

⁶⁷ Näiteks teatades, et “vastukaaluks” peab Moskva paigutama Kaliningradi oblastisse taktikalisi tuumarelvi (mis tegelikult võib-olla juba asuvad seal).

⁶⁸ NATO meetmed, kaasa arvatud ettenihutatud kohaloleku suurendamine, on Kremlile vaid propagandistlik ettekäänd, mis “õigustab” Venemaa kiiret militariseerimist ja sõjakat käitumist.

LISA 1: Venemaa relvajõud

Venemaa relvajõudude isikkoosseisu suuruseks hinnatakse 771 000 meest, sealhulgas 150 000 inimest juhtimisstruktuurides. Relvajõudude viie väeliigi isikkoosseis (tuhandetes) on järgmine: maavägi (230), merevägi (120), õhu-kosmosevägi (140), strateegiline raketivägi (80) ja õhudessantvägi (45, kaasa arvatud Spetsnazi brigaad⁶⁹). Tagalateenistus, mis kindlustab lahinguteeninduse, seisab neist väeliikidest eraldi. Lisaks on Venemaa relvajõudude käsutuses ulatuslik “kuum reserv”, hinnanguliselt umbes 2 miljonit meest, kelle hulka kuuluvad kutsealused, kes on läbinud 12-kuulise kohustusliku ajateenistuse viimasel viiel aastal.⁷⁰ 2015. aastal ületas lepinguliste sõjaväelaste (*kontraktniki*) arv (üle 300 000) ajateenijate arvu. Umbes 700 000 mehe peale hinnatud paramilitaarsetesse jõududesse kuuluvad 200 000 liikmega siseväed, samuti tuleb arvestada FSBLE alluvate piirivalvevägedega. Lisaks, Venemaa võib kasutada hübriidsõja olukorras tuhandeid “vabatahtlikke”.⁷¹ Peamised vahendid ning võimekamad jõud, mida Venemaa saab kiiresti kasutada pealetungioperatsioonidel lääne- ja edelasuunal, on järgmised:

Õhudessantväed ja Spetsnaz⁷²

- 4 õhudessant- ja õhuründediviisi (3 Lääne ja 1 Lõuna sõjaväeringkonnas) ja 2 õhuründebrigaadi
- 6 Spetsnazi brigaadi (sh 3 Lääne ja 2 Lõuna sõjaväeringkonnas)

Maavägi

- 1 tankidiviis, 1 ühenddiviis ja 1 tankibrigaad (Lääne sõjaväeringkonnas)
- Umbes 20 motolaskurbrigaadi (7 Lääne sõjaväeringkonnas)
- 3 raketibrigaadi ja 1 rannakaitse raketibrigaad (Lääne sõjaväeringkonnas)
- 6 suurtükibrigaadi (4 Lääne ja 2 Lõuna sõjaväeringkonnas)

Õhu-kosmosevägi

- 10 õhuväe põhibaasi Lääne ja Keskõjaväeringkonnas ja 4 transpordilennuväe baasi.⁷³

Merevägi

- Balti laevastik enam kui 55 alusega Läänemerel, sealhulgas 2 Kilo-klassi ja 1 Lada-klassi allveelaev, 3 fregatti, 2 hävitajat, 36 korveti, 9 dessantlaeva ja 12 miinitraalerit.
- Musta mere laevastik ligikaudu 50 alusega Mustal Merel ja Vahemerel, sealhulgas 4 uut täiustatud Kilo-klassi allveelaeva ja laevastiku lipulaev, Slava-klassi raketiristleja Moskva.

⁶⁹ Teised Spetsnazi üksused alluvad Venemaa sõjaväeluurele (GRU).

⁷⁰ Reservväelased mobiliseeritakse suurema konfliktiga korral, kui regulaarvägi vajab olulist täiendust.

⁷¹ Valdavalt “puhkusel” tegevteenistused, kuid sageli ka füüsiliselt heas vormis erusõjaväelased (hinnanguliselt 250 000), keda motiveerib raha või “patriotism”.

⁷² Siia võib lisada isegi Kaug-Idas paiknevad õhudessantväed ja Spetsnazi, sest neid jõude saab hõlpsasti kaugele siirda ja nad alluvad keskväejuhatusele.

⁷³ Ligikaudu kaht kolmandikku Venemaa lahingueskadrillidest ning lennukitest ja kopteritest (100 kaugpommitajat, 1100 hävitus- ja mitmeotstarbelist lennukit, 250 transpordilennukit, 400 ründekopterit, mille kasutusvalmidust kavatakse tõsta 67% peale) saab suurema konfliktiga korral kasutada lääne- ja edelasuunal. Venemaa ametlike andmete kohaselt anti õhuväele 2015. aastal üle rohkem kui 200 uut lennumasinat, sealhulgas lennukid Su-34 ja Su-35 ning koptereid Ka-52 Alligator.

- Põhjalevastik 42 allvee- ja 38 pealveelaevaga Põhja-Jäämerel ja Atlandi ookeani põhjaosas, sealhulgas 6 Typhoon-klassi tuumajõul töötavat ballistiliste rakettidega allveelaeva⁷⁴ ja laevastiku lipulaev, Venemaa ainuke lennukikandja Admiral Kuznetsov.
- 4 merejalaväebrigaadi (1 Koola poolsaarel, 1 Kaliningradi oblastis ja 2 Krimmis) ning Põhja-, Balti ja Musta mere laevastiku merelennuväe baasid.

⁷⁴ 4 Borei-klassi allveelaeva parajasti ehitatakse, veel 4 on tellitud.

LISA 2: Venemaa brigaadi ja BTG tüüpiline ülesehitus

Venemaa mehhaniseeritud raskebrigaad

Venemaa maaväe mehhaniseeritud raskebrigaad koosneb kuni kolmest pataljonist ja tugiüksustest ning sellesse kuulub tavaliselt 3000, maksimaalselt 4500 meest.

Venemaa pataljoni taktikaline grupp

Venemaa maaväe pataljoni taktikaline grupp koosneb tavaliselt kuni 3 kompaniist ning sellesse kuulub 400-700 meest, 10-15 tanki, 30-40 soomustransportööri ja jalaväe lahingumasinat, 6 miinipildujat, 6 reaktiivsuurtükisüsteemi, 12-18 raskesuurtükki ja 4-14 õhukaitsesüsteemi.

Tankide osas vahetavad 2020.-2025. aastal viienda põlvkonna tankid T-14 Armata (2300 ühikut) välja vanemad T-90, T-80 ja teised praegu kasutusel olevad mudelid. Jalaväe lahingumasinate osas vahetavad T-15 Armata ja Kurganets-25 suuremalt jaolt välja senised BMPd, BMDd ja MT-LBd.

Reaktiivsuurtükisüsteemide hulka kuulub nii lähi- kui kaugmaa tegevusulatusega süsteeme, sealhulgas TOR-1, Buratino (6 km), BM-21 Grad (30 km), BM-27 Uragan (35 km), BM-30 Smertš (90 km), 9A52-4 Tornado (90 km).

Õhukaitsesüsteemide hulka kuulub samuti nii lähi- kui kaugmaa tegevusulatusega süsteeme, sealhulgas 2K22 Tunguska / SAZ19 Grison (10 km), 9K33 Ossa / SA-8 Gecko (10 km), 9K330 Tor / SA-15 Gauntlet (12 km), Pantsir S-1 / SA-22 Greyhound (20 km), 9K37 Buk M1 / SA-11 Gadfly / SA-17 Grizzly (45-50 km).

LISA 3: Venemaa sõjaline seisund Kaliningradi oblastis

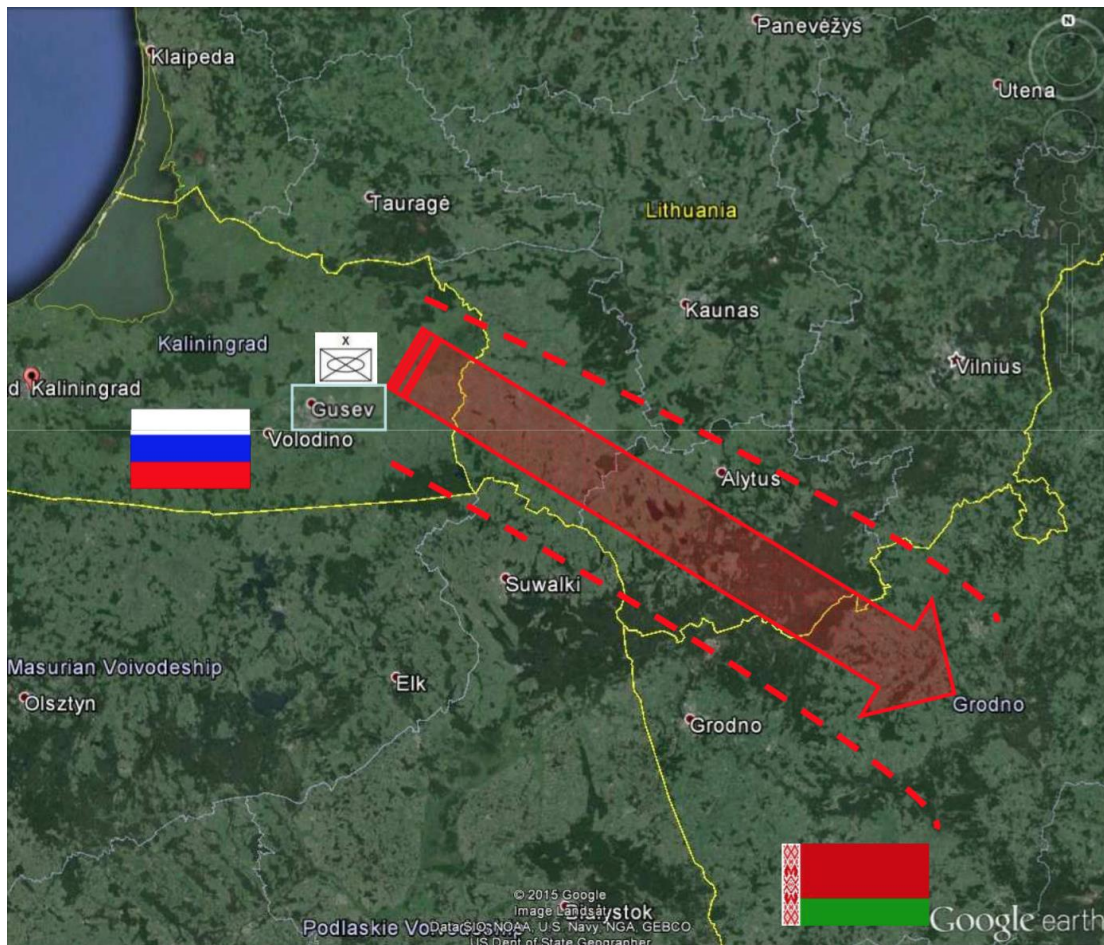
	Elektrooniline sõjapidamine		Raketi-õhukaitseväed
	Raketiväed		Dessantväed
	Pioneeriväed		Jalavägi
	Suurtükivägi		Rekeväed
	CBRN Kemo-, bio- ja tuumakaitseväed		Õhudessantväed
	Mehhaniseeritud jalavägi		

III Rügement (*polk*)

X Brigaad

Allikas: Igor Sutyagin, vanemteadur, Royal United Services Institute

LISA 4: Suwałki koridor

Allikas: Igor Sutyagin, vanemteadur, Royal United Services Institute

Olulisemad teatmematerjalid

Benitez, Jorge (Ed.). *Alliance at Risk: Strengthening European Defense in an Age of Turbulence and Competition*. Atlantic Council, February 2016.

<http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/alliance-at-risk>

Breedlove, Philip M. *U.S. European Command: Theatre Strategy*. October 2015.

<http://eucom.dodlive.mil/2016/01/eucom-announces-updated-theater-strategy/>

Development, Concepts and Doctrine Centre, UK Ministry of Defence. *Future Security Challenges in the Baltic Sea Region: A study for the Swedish Armed Forces*. November 2015.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/494595/20151201-Baltic_sea_regional_security.pdf

Hicks, Kathleen H., and Conley, Heather A. *Evaluating Future U.S. Army Force Posture in Europe. Phase I Report*. Center for Strategic and International Studies, February 2016.

<http://csis.org/node/49035/publication>

Lasconjarias, Guillaume and Larsen, Jeffrey A. (Ed.). *NATO's Response to Hybrid Threats*. NATO Defense College, December 2015.

Schlapak, David A., and Johnson, Michael. *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank*. RAND Corporation, February 2016.

http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html

Stoltenberg, Jens. *The Secretary General's Annual Report 2015*. NATO, January 2016.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127331.htm

The Heritage Foundation. *2016 Index of U.S. Military Strength*. Washington, 2016.

<http://index.heritage.org/military/2016/>

The International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2016*. London, 2016.

U.S. European Command. *Operation Atlantic Resolve 2015*.

http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0514_Atlantic-Resolve

